

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Förberedande Trafikutbildning

– Ett JÄTTEBRA projekt

Slutrapport från utvärderingen

Helen Uliczka Hallin, Apel AB

2020-10-30

VALDEMARSVIKS
KOMMUN

SÖDERKÖPING.SE

Mjölby kommun

YDRE
KOMMUN

Ödeshögs kommun

Linköping
Där idéer blir verklighet

FINSPÅNG

Motala kommun

NORRKÖPING

ARBETSFÖRMEDLINGEN
SWEDISH PUBLIC EMPLOYMENT SERVICE

Innehåll

FÖRORD FRÅN UTVÄRDERAREN	3
OM FÖRBEREDANDE TRAFIKUTBILDNING	4
DELTAGANDE PARTER, FINANSIERING OCH MÅLGRUPP.....	4
PROJEKTETS SYFTEN	4
PROJEKTMÅL	5
HUR FÖRBEREDANDE TRAFIKUTBILDNING KOM TILL	5
<i>Pilotprojekt</i>	6
<i>Utvidgat projekt</i>	6
<i>Reflektioner från utvärderingen angående tillkomsten</i>	7
STYRGRUPPENS TANKAR VÅREN 2019 OCH HÖSTEN 2020	7
<i>Kritik inom projektgenomförandet</i>	8
<i>Styrgrupp och projektledning – funktion</i>	9
<i>Vad vinner man på Förberedande Trafikutbildning?</i>	10
<i>Arbetsförmedlingens syn</i>	11
<i>STRs synpunkter på projektet</i>	11
<i>Uppföljning och bieffekter</i>	13
<i>Förankringsarbete, spridning och planer på implementering</i>	14
<i>Betyg från styrgruppen</i>	15
<i>Slutsatser från styrgruppens och projektledarens arbete</i>	15
INTERVJUER MED TRAFIKLÄRARE OCH SPRÅKSTÖD	16
TRAFIKLÄRAREN.....	16
SPRÅKSTÖDET	17
DELTAGARENKÄTEN – RESULTAT OCH SLUTSATSER	19
SLUTSATSER FRÅN ENKÄTEN	23
INTERVJUER MED DELTAGARE	24
DE FÖRSTA 23 INTERVJUERNA	24
INTERVJUER MED TOLK.....	26
<i>Berättelser från deltagare</i>	29
SAMMANFATTANDE SLUTSATSER OCH REKOMMENDATIONER	36
SANNOLIKA LÅNGSIKTIGA EFFEKTER AV FÖRBEREDANDE TRAFIKUTBILDNING	38
SLUTORD FRÅN UTVÄRDERAREN	39
Bilaga 1 Undervisningsplan inom Förberedande Trafikutbildning	40

Förord från utvärderaren

Apel AB har utvärderat projektet Förberedande Trafikutbildning, ett arbetsmarknadsprojekt som vände sig till inrikes- och utrikes födda män och kvinnor som stod långt ifrån arbetsmarknaden. Inom gruppen var nyanlända i majoritet. Det var också ett jämställdhetsprojekt och ett integrationsprojekt. Tanken var att projektet skulle gynna både social- och ekonomisk hållbarhet i de kommuner där det bedrivits, framför allt genom att arbetslösa utrikesfödda inspirerades att ta körkort och därmed lättare kunde få en anställning.

Vi har kallat denna utvärderingsrapport för "Förberedande trafikutbildning – Ett JÄTTEBRA projekt". Förklaringen till titeln ligger i att under de femtio intervjuer vi gjort med deltagare kom ordet jättebra upp så många gånger att vi började reagera med att förkorta det till JB när vi antecknade. "Jättebra" var ett vanligt svar på frågor som handlade om vad den intervjuade ansåg om projektets syfte och upplägg, samt vad de tyckte om läraren, undervisningen, språkstödet och utbildningsmaterialet.

Intervjuerna genomfördes mellan ett par månader och ett år efter att de intervjuade hade genomgått utbildningen. De hade därmed en god möjlighet att göra en tillbakablick på vad projektet hade betytt för dem. Som helhet gjorde en stor majoritet av de intervjuade bedömningen att utbildningen var till stor nytta för deras nuvarande och/eller framtida liv.

Det vi berättat ovan bekräftas genom en deltagarenkät där deltagarna i slutet av utbildningen fick sätta stjärnor på projektet. Av fem möjliga stjärnor fick Förberedande Trafikutbildning 4,6. Detta, menar vi som utvärderare, är ett mycket bra resultat. Vi tycker därför att rapporttiteln är rättvisande.

Antalet stjärnor som deltagarna gav Förberedande Trafikutbildning var 4,6 av 5 möjliga

Titeln är förstås även vald för att den intresserade läsaren snabbt ska förstå att Förberedande Trafikutbildning är ett projekt som kan spridas och genomföras i många av landets kommuner. Vi tror att det är en kostnadseffektiv satsning för att arbetssökande nyanlända ska få möjlighet att kunna få en anställning. I rapportdelarna nedan kommer vi att visa ett stort antal resultat som belägg för den nytta ett sådant projekt kan innebära.

Nyttorna av projektet når utanför den enskilda deltagarens liv och jobbchanser genom att projektet informerat om hur farligt det är med så kallade illegala trafikskolor. Att ta betalt för övningskörning utan att gå den obligatoriska handledarutbildningen har utvecklats till en omfattande kriminell verksamhet de senaste åren. De deltagare vi intervjuat talar samstämmigt om att de tror att detta fenomen kan minskas genom ett projekt som Förberedande Trafikutbildning.

Styrgruppen, inklusive STR och Arbetsförmedlingen, är avnämare av utvärderingsrapporten. Vi vill dock gärna betona att den med fördel kan spridas till länsstyrelserna i landet, SKR och till andra kommuners tjänstemän och kommunpolitiker, nationellt såväl som internationellt.

Om Förberedande Trafikutbildning

Deltagande parter, finansiering och målgrupp

Projektägare för Förberedande Trafikutbildning har varit Valdemarsviks kommun. I projektet samverkade Arbetsförmedlingen (AF), Sveriges Trafikutbildares Riksförbund (STR) och kommunerna Mjölby, Ydre, Linköping, Söderköping, Ödeshög, Motala, Finspång och Norrköping¹. Länsstyrelsen i Östergötlands län var projektfansier med 1,7 miljoner kronor och alla kommuner utom Mjölby bidrog med 25 000 kronor i medfinansiering. Mjölby erbjöd istället lokal till Ydre och Ödeshög som ville ha sin utbildning där och fick då möjlighet att delta.

Målgruppen för projektet var arbetslösa som stod långt ifrån arbetsmarknaden. Gruppen består framför allt av nyanlända i etablering eller kommunala arbetsmarknadsinsatser. Projektet var för dessa en del av etableringsplanen och genomfördes parallellt med SFI-utbildningen. Deltagarna anvisades av Arbetsförmedlingen och/eller respektive kommun. Utgångspunkten avseende språknivå var att om deltagaren hade en språklig nivå från SFI-C nivå och uppåt så borde denna klara av utbildningen. Man kunde även göra en individuell bedömning avseende språket.

Projektets syften

Det övergripande syftet med Förberedande Trafikutbildning var att göra deltagarna motiverade för att själva välja att fortsätta och med egen finansiering gå vidare till att ta sitt körkort.

Det långsiktiga syftet är att de efter att ha tagit sitt körkort blir mer anställningsbara, exempelvis kan de söka jobb där körkort är ett krav och det blir lättare för dem få en anställning. De kan också jobba och bosätta sig på platser där offentliga transportmedel inte är tillgängliga. Genom att ta körkort ökar möjligheterna för individerna att välja vart man ska bo. De kan till exempel välja att bo närmare en avsides belägen arbetsplats dit de inte kan ta sig utan körkort.

Ett annat syfte var integrationssyftet, att stärka de nyanlända deltagarnas möjligheter att delta i samhället på lika villkor som alla andra. Genom att ha körkort och bil kan de på ett annat sätt delta inom sina fritidsintressen eller skaffa sig nya, de kan också skjutsa sina barn till olika aktiviteter. Med bil blir det mindre arbetsamt att storhandla och man frigör tid för annat.

Eftersom det i målgruppen nyanlända främst är män som har körkort låg det i projektets intresse att främja kvinnors möjlighet till att ta körkort och ge dem större valmöjligheter när det gäller jobb och bosättning. Projektet skulle därmed främja jämställdhet inom målgruppen.

¹ Norrköping var med från första omgången men avslutade sitt deltagande då de inte hade förutsättningar att fortsätta.

Projektmål

På lång sikt förväntas effekterna bli att fler nyanlända individer tack vare körkortet kan bosätta sig på landsbygden, samt att fler nyanlända kommer i arbete. Flera av dem ska välja att gå vidare till yrkesförare.

De för projektet mätbara målen var att:

- 400 unika individer ska delta under projekttiden.
- Minst hälften av deltagarna ska vara kvinnor.

Totalt deltog cirka 400 personer i projektet. Samtliga dessa avslutade inte utan kanske flyttade, fick jobb eller körkort under tiden. En majoritet av deltagarna var kvinnor vilket ligger i linje med projektets ambition att vara ett jämställdhetsprojekt. Från utvärderingen kan vi konstatera att dess två mål är uppnådda.

De följande två målen ligger inom utvärderingens ram att ge svar på om de är nådda eller ej. Vi återkommer till detta i redovisningen av deltagarenkät och intervjuer nedan. Projektmålen skulle nås genom att kunskap förmedlades till deltagarna under lärarledd undervisning samt hemarbete. En mer detaljerad undervisningsplan finns i Bilaga 1 sist i rapporten.

- Minst hälften ska antingen ha påbörjat körkortsstudier efter medverkan i projektet eller planerat att påbörja körkortsstudier.
- Samtliga deltagare ska uppleva att projektet har kortat deras väg till körkort.

I följande stycke redogör vi kortfattat för projektets bakgrund och tillkomst.

Hur Förberedande Trafikutbildning kom till

Projektledaren Djamel Hamaili är integrationssamordnare i Valdemarsviks kommun. Kommunen har haft ett bra integrationsarbete och Djamel har tidigare arbetet med flera projekt och citeras här i en artikel från 2018²:

Att etablera flyktingar i samhället är som ett maratonlopp. Det är alltid individen själv som är motorn för att ta sig framåt, men för att lyckas krävs flera som bidrar med avgörande verktyg. Så beskriver Djamel Hamaili integrationsarbetet i Valdemarsviks kommun – där målet är att alla nyanlända ska bli självförsörjande. – Lyckad integration bygger på kreativa lösningar och en vilja att hjälpa till, säger Djamel Hamaili.

Idén till Förberedande Trafikutbildning kom när Djamel träffade nyanlända arbetssökande som blivit kallade till jobbintervjuer men inte fått jobbet enbart på grund av att de inte hade körkort.

² <https://vision.se/nyheter/2018/februari/i-valdemarsvik-handlar-integration-om-att-stracka-ut-en-hand/>

Djamal berättar om hur uppgivna och besvikna de blev. Besvikelsen syntes i deras ögon och Djamal började fundera på att hitta en lösning på problemet.

Man blir påverkad av individens besvikelse när de kommit så nära. Med inlevelse och empati för personen ser man att det är många som kommer att drabbas av detta. I en liten kommun lär man känna alla och en hade fått körkort. Jag bad honom dela med sig. Han fick hålla föredrag och berätta för andra. De lyssnade med ögon, öron och hela kroppen.

Pilotprojekt

Djamal talade med sin chef och de kom överens om att försöka formalisera idén och timanställde en före detta trafiklärare för att hålla något som påminde om en studiecirkel. Anställningen gjorde att de fick bakläxa av Transportstyrelsen eftersom man inte får konkurrera med trafikskolorna. Transportstyrelsen lyssnade på dem och förstod att kommunen hade goda intentioner och de diskuterade sig vidare. Djamal är noga med att påpeka att inte man ska komma i konflikt med Transportstyrelsen om man vill starta ett liknande projekt. Innan man tar beslut bör man ta en dialog med dem och förankra idén.

Tanken uppkom att istället för en anställning göra en direktupphandling av en utförare från trafikskolorna. Kommunen ansökte hos länsstyrelsen i Östergötlands län om lokala integrationsmedel. Med dessa medel startades en pilot på tre grupper med en grupp per termin, alltså tre terminer inalles. Deltagarna gick två timmar en gång i veckan. Ambitionen var redan från början att ha lika många kvinnor som män i grupperna.

Tidigt såg man att grupperna skulle behöva en språkresurs. Deltagarna vågade inte tala om när de inte förstod under lektionerna. Däremot berättade de för Djamal när han ringde upp dem och frågade. Kommunen tillsatte då en språkresurs för egna medel.

Utvidgat projekt

Resultaten av piloten visade sig vara mycket bra. Deltagarna spred kunskapen regionalt till vänner i andra kommuner. Dessa ringde och ville delta men Valdemarsvik kunde inte ta emot alla. Kommunen är med i flera nätverk om integration och där erbjöd man istället fler kommuner att ingå i ett gemensamt projekt, Förberedande Trafikutbildning. Nio kommuner nappade och skulle medfinansiera med 25 000 kronor per kommun. Det fanns dock kommuner som såg detta som en för stor kostnad och avstod. Länsstyrelsen i Östergötlands län gick denna gång in med 1,75 miljoner kronor.

Västerviks trafikskola hade upphandlats för att genomföra piloten. När man gick över till projektet visade det sig att en direktupphandling av en trafikskola var inte helt enkel. Västerviks trafikskola låg dels i ett annat län, dels hade de inte personalkapacitet att täcka projektets behov. Man erbjöd de STR-an slutna trafikskolorna att komma med anbud men det var inte någon av dem som var allvarligt intresserad. Till sist var det bara en trafikskola kvar som visade ett stort intresse, nämligen En annan trafikskola i Finspång. Djamal säger att:

De hade en positiv inställning från början inte bara affärer, och det fungerade väldigt bra. Deltagarna har fått förtroende och vågar gå på en trafikskola. De deltog på första lektionen ett par timmar och deras tänkta murar bara föll.

Det var ingen svårighet att få ihop deltagare, det kom snabbt deltagare i alla kommuner. Det var lite olika många i grupperna på grund av storlek på kommunen och på hur många tänkbara deltagare som fanns i varje kommun.

De ingående kommunerna har haft ledamöter som suttit i projektets styrgrupp. Där har också STR och Arbetsförmedlingen haft platser. Det är viktigt för ett arbetsmarknadsprojekt som detta att samverka med AF och förankra att deltagarna kan delta i projektet utan att de får problem men sin aktivitetsredovisning. En del som ville gå utbildningen kunde inte delta på grund av att de hade andra aktiviteter som de var tvungna att delta på. Att AF godkände kursen som aktivitet var en förutsättning för många.

I projektet har man fortsatt med att ha språkresurser. Dock har det inte gått att erbjuda detta på alla språk. Arabiska har dominerat som språk bland deltagarna men tigrinja, dari och farsi är andra språk där språkstöd kan behövas.

Reflektioner från utvärderingen angående tillkomsten

Att upprinnelsen till Förberedande Trafikutbildning kom sig genom att en enda integrationssamordnare såg de enskilda personernas sorg när de inte fick jobb bara för att de saknade körkort, är ganska anmärkningsvärt och kan tjäna som inspiration för andra. Det visar vad man kan göra om man har ett synsätt där man både kan se hur problemen ser ut och också kunna se dem som en utmaning som kan lösas. Här kan man verkligen säga att det var rätt man på rätt plats.

En annan reflektion är att när individer sägs vara "långt ifrån arbetsmarknaden" behöver det alltså inte innebära att de på något sätt inte klarar av ett jobb, utbildningsmässigt, kompetensmässigt eller på något annat sätt. Här har vi sett att presumtiva deltagare blivit kallad till intervju och haft stora möjligheter till att få ett jobb. Långt från arbetsmarknaden kan helt enkelt betyda *att man saknar körkort*. Detta är en reflektion som många fler borde göra. Efter att AF och AME-enheter erbjudit arbetsmarknadsutbildningar, matchning och andra insatser för arbetssökande, kan dessa vara lika långt från arbetsmarknaden som innan – om de saknar körkort. Då har man i realiteten inte ökat förutsättningarna för individen trots att man tror att man gjort detta.

Förberedande Trafikutbildning är en social innovation som kan förkorta den hittills långa tid det tar för nyanlända att etablera sig på arbetsmarknaden. Denna tid har kortats de senaste åren men kan bli ännu kortare om projektet sprids och implementeras hos fler.

Styrgruppens tankar våren 2019 och hösten 2020

Vi inledde utvärderingen i maj 2019. med att skicka en enkät till styrgruppsledamöterna för att höra hur de uppfattade projektet. Därefter intervjuade vi en del av dem för att få mer djup i svaren. Frågorna rörde varför organisationen/kommunen hade ett intresse av att delta, vad man tyckte om styrgruppsarbetet och hur man såg på förankring och implementering i den egna organisationen.

Vi avslutade utvärderingen i september 2020 med att intervjua en del av ledamöterna i styrgruppen för att höra om de fortfarande tyckte likadant och hur projektet hade fungerat enligt dem. Nedan kommer vi delvis att blanda en del av svaren från 2019-20, eftersom de är likartade. Ingen hade ändrat uppfattning efter projektet. Det man såg som viktigt då var fortfarande viktigt och det man efterlyste 2019 hade ordnat upp sig eller blivit tydligare under resans gång.

Kritik inom projektgenomförandet

I starten uppfattades styrgruppsarbetet och delar av projektet som lite rörigt och alla var inte överens om allt. Ett tag saknades AFs deltagande men en representant därifrån kom så småningom. Den allvarligaste kritiken rörde att språkstödet var otillräckligt. En kommun anordnade språkstöd på tigrinja, dari samt somaliska, utöver projektets budget, där enbart språkstöd på arabiska ingick. Man trodde att detta bidragit till att man hade få avhopp där.

Projektledningen borde ha avsatt en större del av budgeten för språkstöd. Detta för att ge alla kommuner i projektet samma förutsättningar med anordnande av språkstöd för deltagare i utbildningen. En utvärdering av den förberedande körkortsutbildningen som genomfördes i Valdemarsvik 2017 visade på ett stort behov av språkstöd.

Kommunerna hade olika åsikter när det gällde regler för vad som var giltig frånvaro för deltagarna och vilka kriterier som skulle gälla när deltagare ville få komma tillbaka efter frånvaro. Detta var sådant som senare diskuterades i gruppen. En del av detta kom även upp under intervjuerna 2020.

Vi gjorde olika i kommunerna, hade olika regler och andra saker som inte var genompratade. Nu har vi gemensamma regler. Vissa frågor hade vi inte ens tänkt på att de kunde komma upp. Som t ex vad som är giltig frånvaro och inte. Man borde pratat ihop sig med AF och alla andra i början och skrivit en lista. Man kan behöva gå från sfi för detta men då ska inte AF sätta frånvaro. Det är viktigt att prata och förankra med AF och skola. Det var bättre denna omgång.

Trafikläraren skulle ha mer koll på närvaron. Om jag inte behövde leta upp att Mahmud inte varit där på tre gånger utan de gjorde det, då kunde de bara meddela att jag skulle ta bort honom. Jag är kritisk till tregångersregeln för att de ska åka ut. Man måste bestämma vad som är giltigt skäl. Att man ska gå med barn till vårdcentralen till exempel, är det giltigt eller ej?

Man ska vara lite mer selektiv när man ska välja deltagare. De måste vara redo. Inte bara trycka in folk för att fylla platser. När de inte förstår hoppar de av. Vi har

haft avhopp vid avbrotten på sommaren och på grund av coronapandemin. Man ska tänka på att starta utbildningen när man kan ha en hel period utan avbrott³.

Någon gav den viktiga kommentaren att det var viktigt att lära sig gemensamt och vara flexibel när det behövdes.

Projektet är en lärprocess där jag uppfattar att det råder öppen dialog vilket innebär att vi kan göra förändringar vid behov under resans gång.

Detta är alltid viktigt att poängtera. Projekt ska utveckla processer och metoder som verkligen fungerar. Då måste man vara beredda att jämka och ändra för att testa vad som fungerar bäst. Det är då man lär sig och kommer på nya saker.

Styrgrupp och projektledning – funktion

Under hösten 2020 tyckte man i allmänhet att styrgruppsarbetet hade fungerat bra. Att man hade goda diskussioner kan ha bidragit till detta.

Det finns alltid förbättringar. Kan vara att man kan komma lite snabbare till beslut. Men det finns en förståelse för att man var tvungen att gå tillbaka till kommunen. Är man pragmatiskt lagd kan man bli lite frustrerad på konsensusmetoden. Det har varit jättebra struktur på mötena, inte varit en massa prat om annat än projektet. En eloge till Valdemarsvik som hållit i mötena. Alltid färdigt på utsatt tid. Det vet man i förväg. Perfekt.

Inga bekymmer, vi har kommit överens om det varit något och gjort uppföljningar. Det som blev bestämt blev gjort. Bra samarbete i gruppen.

På vår fråga hur projektledningen hade fungerat var alla nöjda. Vi brukar fråga om vilket betyg man skulle sätta på olika företeasers funktion i projekten. Här bad vi de intervjuade att sätta ett betyg mellan 1 och 6 på styrgruppens och projektledarens arbete. Styrgruppsarbetet fick 4,9 och projektledaren 5,2. Man uppskattade allmänt att projektledaren var en drivande eldsjäl och man förstod att det inte varit så enkelt att hålla ihop ett projekt med många kommuner inblandade. Jättebra. Djamal gick in och tog ett stort ansvar i början för att alla skulle vara delaktiga.

Bra det jag sett. Tufft att hålla ihop hela länsdelen.

Djamal har hållit ihop det bra. Vi har bra kontakt. Han är framåtdrivande.

Tydligt, vi har vetat vad som ska upp på agendan. Jag har haft det lätt.

Djamal är, som hans nya chef sa, en naturkraft.

³ Coronapandemin försämrade möjligheterna till att hålla lektioner i grupp. Det blev ett längre avbrott vilket gjorde att en del deltagare hoppade av.

Trafikskolans representant som varit ute på fältet men också funnits med på styrgruppens möten sa:

Det här har varit stort och nytt för dem också. Det har varit lite kringelkrokar men har fungerat bra i det stora hela. Djamal är en visionär, kanske inte detaljernas man alltid, men han har det i hjärtat. Ett fantastiskt projekt.

Vad vinner man på Förberedande Trafikutbildning?

Alla i styrgruppen såg vinster för sina organisationer. En vinst som kommunerna såg var att invånare som levde på försörjningsstöd skulle få en egen försörjning. Detta minskade kommunens kostnader och vändes i vinst genom att kommunen fick in mer skatt.

De mindre kommunerna har ofta ett större utbud av boenden än de större kommunerna, men de saknar i gengäld den mer omfattande och varierande arbetsmarknad som de stora har. De har ofta inte heller en bra kollektivtrafik som fungerar för pendling. Dessa små och/eller landsbygdskommuner såg en stor fördel i att invånare som nu var arbetslösa kunde få jobb i de större städerna om de hade körkort och blev oberoende av kollektivtrafiken.

Vi ser stort värde av att våra nyanlända får möjlighet att närma sig ett körkort då vi är en landsbygdskommun och de flesta arbetsgivare kräver körkort.

Vi är en liten kommun som ligger på gränsen mellan två län. Utbudet av kollektivtrafik ej så tillfredsställande. Vill bidra till att skapa invånare som är mer attraktiva på arbetsmarknaden samt uppmuntra boende i kommunen och jobb i och utanför kommunen.

Kompetensförsörjningen är en fråga som tilldragit sig mycket uppmärksamhet under de senaste åren. Detta behöver inte betyda att alla kompetenser som saknas är på högskolenivå, det saknas minst lika många med en kortare yrkesutbildning, exempelvis undersköterskor.

Projektet kan leda till att bidra till en stärkt kompetensförsörjning så att fler får arbeten inom bristyrken där körkort krävs inom vår kommun. Projektet överensstämmer med flera av arbetsmarknadsnämndens nämndmål.

Har sett hur det ser ut med deltagarna, de är ofta lågutbildade. Arbetsmarknaden kräver körkort. Det är en jämställdhetsinsats för kvinnorna har sällan det vilket gör det svårt för dem att komma ut på arbetsmarknaden. Jobbar du med lokalvård idag måste du ha körkort, likaså i hemtjänsten.

Man såg en ökad samverkan med övriga kommuner som något som kunde utvecklas i framtiden. Integration var viktigt, inte enbart med arbete utan med delaktighet i samhället. Likaså jämställdhet.

Det var först och främst att börja samverka. Viktigt att göra det i den här frågan med andra kommuner i Östergötland. Att tillsammans påverka integrationen och etableringsprocessen.

Samverkan med andra kommuner och att påverka en snabbare integrationsprocess.

Det är viktigt att stimulera till att utrikesfödda kvinnor tar körkort.

Många nämnde också fritiden som en viktig del i integrationsarbetet. Att kunna förflytta sig till platser där man kan träffa andra människor på sin fritid är förstås

De kan få en meningsfullare fritid då de kan transportera sig och eller sina barn till olika aktiviteter kvällstid.

Arbetsförmedlingens syn

Arbetsförmedlingen tog upp att det var mycket bra att Förberedande Trafikutbildning gjorde något konkret för jämställdheten. Det har varit så att AF har prioriterat männen när det gäller att få in arbetslösa i ett jobb. I januari 2020 kom ett uppdrag från Regeringskansliet till Arbetsförmedlingen. AF ska enligt uppdraget sträva mot ett mer jämställt deltagande i arbetsmarknadsutbildningar eftersom "av de personer som idag deltar i arbetsmarknadsutbildningar efter anvisning av Arbetsförmedlingen är färre än 20 procent kvinnor"⁴. En annan nyligen släppt rapport från Arbetsförmedlingen, "Vad händer i mötet? - Hur arbetsförmedlars arbetssätt kan bidra till ökad jämställdhet"⁵ visar på att män i högre grad får mer arbetsnära insatser, det vill säga insatser som oftare leder till jobb medan kvinnor i högre grad får insatser som i lägre grad leder till jobb. Män bedöms i större utsträckning än kvinnor vara "matchningsbara" – det vill säga kunna matchas mot lediga jobb. Projektet kan alltså vara en bättre och mer effektiv arbetsmarknadsinsats för kvinnor, än mycket annat som erbjuds dem.

Vi ser att vi inte har balans mellan könen när det gäller insatser. De arbetsnära insatserna får män. Kvinnor får långsiktiga stärkande insatser som till exempel hälsogrupper. Tydligt att det aldrig hade funkade med män. Körkort är en stärkande faktor för hur man konkurrerar på lika villkor på arbetsmarknaden.

STRs synpunkter på projektet

STR hade en lite annan ingångsvinkel i projektet än kommunerna men många skäl för att intressera sig för det. Det rör sig bland annat om människor som försöker klara teoriprovet många gånger utan att ha skaffat sig tillräckligt med kunskaper för att klara det.

Ett bekymmer är att körkortsaspiranter anmäler sig alltför tidigt till prov. Kostnaderna för misslyckade prov uppgår för närvarande, till en kvarts miljard (skattade) kr årligen för de drygt 100 000 personer som varje år påbörjar

⁴ <https://www.regeringskansliet.se/pressmeddelanden/2020/01/uppdrag-om-bättre-konsfordelning-i-arbetsmarknadsutbildningar/>

⁵ <https://arbetsformedlingen.se/download/18.47a458fb16df81b9133535c/1575016113866/vad-hander-i-motet.pdf>

processen. Systemet tillåter chansningar och premierar inte strukturerad utbildning. Det är resursslöseri att inte tillse att man gör rätt från början.

Att teoriboken är översatt till många språk kan enligt STR leda till vissa problem. Det kan göra att människor chansar och gör teoriprovet utan att ha lärt sig tillräckligt. Att verkligen förstå hur man ska bete sig i trafiken ger en större överlevnadschans till alla som rör sig i den. För att bli yrkesförare krävs en sådan förståelse.

Att teoriprovet är översatt till 14 språk (överlägset flest i Europa) är förmodligen kontraproduktivt ur ett samhällsperspektiv. Det leder i slutändan till chansande och tyvärr även till utbrett fusk. I alla fall är det erfarenheten hittills. Godkännandenivån för vissa språk är nere kring 10 %. Teoriprov på arabiska har t.ex. ökat enormt (63 000 genomfördes 2017). Språkfrågan är central. Visserligen ökar andelen flerspråkiga trafiklärare successivt, men de täcker inte behovet. Grundläggande språkkunskaper och förståelse för hur trafiken och dess regler är utformad och varför, är centralt. Det hoppas vi att projektet kommer att bidra till och visa på ett gott exempel på hur man bör förbereda nyanlända för en effektiv och nyttig överlevnadsutbildning, vilket förarutbildningen ytterst handlar om. Gör man processen rätt, öppnas även dörren för yrkesförarutbildningar. Det finns som bekant ett stort behov av yrkesförare.

Trafiksäkerheten är en oerhört viktig fråga för STR. Vi har en trafikultur i Sverige och den måste man bli bekant med om man ska köra bil här. Det gäller framför allt trafiksäkerheten, hur man kör är lika viktigt som att man kör.

En förberedande trafikutbildning är nödvändig förutsättning för att skapa förståelse för hur trafiken och trafikulturen fungerar i Sverige, varför vi har beslutat om nollvisionen och vad den innebär. Det handlar om mycket mer än översättningar av körkortsfrågor. Det krävs attitydpåverkan och risktänkande.

STR menar att körkortet är en stark faktor för lyckad integration. Körkortsprocessen måste integreras i övriga integrationsprocesser för att lyckas för denna grupp. För att få in den där krävs samverkan med kommuner, stat och andra intressenter. Man behöver inte nedslås av vissa regler utan kan gemensamt komma på andra lösningar.

Trafiken kan förstås i ett samhällsperspektiv. Transportstyrelsen sa åt dem att det inte gick så som de hade gjort från början, då gjorde de ett projekt istället. De lät det bli en del i en integrationsprocess med språkstöd. Det blev en helhet.

Trafikskolorna är också utsatta för illegal konkurrens i form av att det finns människor som tar betalt för övningskörning utan att ha gått handledarkursen och utan att använda skylten med texten "Övningskörning". Detta har satts i system under senare år. Det är inte enbart det att de konkurrerar med trafikskolorna, det är farligt för den som låter sig luras, det är den som blir av med körkortstillståndet. Dessutom är det förstås farligt eftersom den som sitter bredvid inte lär ut något av betydelse för trafiksäkerheten.

Det har funnits en illegal överträdelse på säkert 500 miljoner till 1 miljard svart verksamhet. Det har varit uppe i riksdagen. Det är framförallt nyanlända som fastnar i det nätet. Samhället låter människor lockas in genom en kriminell metod, en mycket dålig strategi för att integrera människor.

Sammantaget verkar Förberedande Trafikutbildning vara ett viktigt projekt för STR. Man menar att man ska sprida det i sina kanaler och att projektet har stora fördelar på många plan.

Förberedande Trafikutbildning ger samhällsvinster, ett fantastiskt bra projekt ur många avseenden. Integrationen ökar. Kvinnor får ökad rörelsefrihet. Det påverkar hela familjer. Trafiksäkerheten ökar. Illegal verksamhet minskar, nu kan människor få stöd i processen. Yrkesförarbranschen söker folk men du måste prata svenska. Därför ska man inte ge allt material översatt. Projektet har en potential att föra människor vidare mot att bli yrkesförare, där finns en stor arbetsmarknad.

Uppföljning och bieffekter

Någon kommun hade 2019 planerat följa upp resultaten på deltagarnivå men de flesta menade att detta var svårt eftersom det kunde ta lång tid innan deltagaren fick sitt körkort och därefter ett jobb. Apels utvärdering är på så sätt den enda systematiska studie som försöker uppskatta deltagarnas nöjdhet efter utbildningen och fråga dem om de gått vidare till körkort och jobb.

De intervjuade kände ofta till någon eller några deltagare som tagit körkort och några av dessa hade också fått jobb.

Detta är svårare, då detta bara är en aktivitet i ledet mot att få bättre förutsättningar att få arbete. Att direkt koppla att det var denna aktivitet som gav jobbet är inte så lätt. självklart kan annars detta synliggöras inom organisationen och till den politiska nivån samt externt via media.

Skulle tro att man ser nyttan om något år. Två personer har fått extratjänst och det betyder mycket för dem att få ett körkort. Ett personligt lyft är också viktigt. Har spridits av deltagare och många har varit inne och frågat. Ett bra betyg, inte haft en enda som sagt att det var dåligt. Jättenöjda. Delvis har vi gjort ett urval av personer som vi sett skulle vara i behov av ett körkort. AF har tagit hälften av platserna men jag vet ej kriterierna de har. Jämställdhetsprincipen ska följas. Haft också några som jag hjälpt söka körkortslånet.

Bieffekter man lagt märke till var framförallt att den egna kunskapen hade ökat. Det hade varit ett lärande för alla att arbeta med projektet.

Finspång delar med sig av många nyttiga erfarenheter från att de har jobbat med integration. Det är en likartad kommun. Min kunskap har ökat.

Även AF hade lärt en hel del trots att deras representant mest var med som åhörare i styrgruppen, utan någon operativ uppgift.

Jag har fått nya kunskaper och bekräftelse på de teorier jag fått när jag har jobbat med etableringen. Riktat man insatser direkt mot individen svarar den upp. En

riktad insats mot kvinnor får en stor individstärkande effekt. Normalt sett tar en försvinnande andel körkort. Att sälja in vår syn på kvinnan och jobb är viktigt. Åkeribranschen kommit långt med att anpassa för kvinnor med ergonomiska lastbilar och tekniker. Där finns möjliga jobb.

Andra bieffekter var att man ibland hade sett ökat motivation och självförtroendet hos deltagare som nu kunde tänka sig att klara av fler saker. Deltagarna hade en bättre uppfattning om hur det går till i Sverige.

Man får en uppfattning att de inte blir lika lurade av illegala körskolor. De kommer och frågar om jag vet någon att övningsköra med.

Deras svenska är bättre och de förstår svenska samhället bättre.

Den kommunala samverkan har blivit lite bättre och man vet mer om varandra nu. Kommunerna har kommit närmare varandra, dock finns inte några konkreta samverkansplaner i nuläget.

Djamal har ett annat intressant projekt på gång. Vi har fått ett bättre samarbete med Valdemarsvik. Även fått bra kontakt med trafikskolan, Anna, man kan alltid bolla med henne och fråga, hon är helt suverän.

Man skapar en relation under projekttiden men skingras efteråt. Det har varit jättebra att träffa andra. Jag har en tanke om ett samarbete över kommungränserna, men det är svårt. Jag skulle vilja se en bieffekt som handlade om hur vi kunde hjälpa varandra i implementeringen, en fortsättning. Alltid nyttigt att höra hur andra gör.

Förankringsarbete, spridning och planer på implementering

Det var endast i några få kommuner som ett förankringsarbete hade skett i någon större omfattning. Delvis berodde detta på att det inte funnits någon skriftlig rapport under utvärderingen. (Vi har redovisat resultat med PowerPoints.) Man svarar att man kommer att sprida denna rapport till beslutsfattare i kommunerna och STR inom sin organisation.

Det kommer att ske ett arbete med implementering men i vilken omfattning det blir och i vilka kommuner har vi ännu inte vetskap om. De som tror att kommunen kommer att implementera projektresultaten är Valdemarsvik, Söderköping och Linköping. Finspång har visat intresse av implementering men inte tagit något beslut ännu.

Implementering blir det nog. Det går inte att blunda för hur bra det är. En handfast metod som är lätt att genomföra för en billig kostnad.

Fick jag bestämma hade vi implementerat hela paketet. Väldigt givande, framför allt för individen. Det är många som inte trott att de kunde ta ett körkort. Vi är en liten kommun och vi får en mer rörlig arbetsmarknad om människor har bil. AF har en radie på jobbsökande inom tio mil och det är svårt om man ska kunna bo kvar. Har man barn är det inte bara att flytta. Samhällsekonomiskt är det bättre att man bor här och jobbar i en större stad. Mindre kommuner skulle ha jättestor nytta av detta. Många yrken kanske inte ens finns där.

Djamal har fått i uppdrag av länsstyrelsen i Östergötlands län att arbeta med att implementera Förberedande Trafikutbildning. Han säger:

Implementeringen är andra halvlek. Annars är det bara en halv seger. Implementerar vi kommer vi få muskler att sprida projektet nationellt. Vi började lokalt, sen regionalt men nationellt är bra. Jag har redan hunnit sprida projektet på flera stora konferenser i EU, i Wien, Haag, Bryssel, Sheffield. Jag var inbjuden som talare bland annat för att prata om projektet. Jag pratade också om hur vi fick ihop olika stora kommuner i en samverkan tillsammans med myndigheter, och det var intressant för dem. De hade tittat på hur andra jobbade innan de bjöd in mig.

Samtliga intervjuade skulle "absolut" rekommendera andra kommuner att starta ett liknande projekt. Inte minst på grund av den ekonomiska vinsten man kan göra i kommunen.

Någon ekonom på SKR skulle sätta sig ner och räkna på detta. Säkert oerhört bra investerade pengar.

Betyg från styrgruppen

Styrgruppen gav liksom deltagarna 4,6 stjärnor av 5 möjliga på projektet. Alla höll sig på 4 eller fem. Man såg i vissa fall en förbättringspotential där man kunde lägga till mer språkstöd eller blanda in fler roller från kommunen.

Känslan är att det kan bli ännu bättre. Det är väldigt bra men går att vässa. Det var en bra insats och den kommer vi säkerligen att fortsätta med. Involvera arbetsmarknadskonsulenter och ta med deras synpunkter.

Det är uppnåbart och har alla ingredienser för att lyckas

Tycker det är bra och viktigt men skulle vilja se ett ännu bättre resultat. Vill ha en hög ribba så vi kan fila och nöta lite till. Vi ska vilja göra det ännu bättre.

Bra med språkstöd. Man kanske inte behöver språkstöd hela tiden men när man ska fånga upp dem.

Fantastiskt bra projekt ur många avseenden. För kommunerna, oss som bransch (STR) och deltagarna. Oerhört positivt. Blir ett resultat som förändrar individens och deras familjer liv. Behövs språkstöd för det är en tung process.

Slutsatser från styrgruppens och projektledarens arbete

Några slutsatser utvärderingen har dragit från dessa studier var att:

- Det har hela tiden funnits en övergripande samsyn om projektets mål och vilka värden det skulle ge.
- Styrgruppen med samverkansparter ser en stor nytta i projektet.
- Det har skett en betydande kunskapsuppbyggnad hos styrgrupp, samverkansparter och projektledare.

- Samverkan i sig är ett resultat som kan ge långsiktiga effekter och önskas av många.
- Själva genomförandet av projektet har fungerat bra.
- Det har funnits några praktiska utmaningar, språkstöd, frånvaro, etc men dessa har man, diskuterat, lärt sig av och försökt förbättra.
- Få är i nuläget säkra på att det blir en implementering av projektresultaten i egna kommunen men förankringsarbete fortgår hos flera och sannolikheten är ganska hög att minst en del kommuner implementerar.
- Det finns möjligheter att gå vidare till yrkesförarutbildning.
- Körkortsprocessen måste integreras i övriga integrationsprocesser.
- ✓ Bieffekter på individnivå är bättre språk och självförtroende samt en ökad medvetenhet om jämställdhet.
- ✓ Projektet har potential att ge flera olika effekter på samhällsnivå (nollvisionen, tillväxt, öka sysselsättningsgraden, minska misslyckanden på teoriproven, mm).

Intervjuer med trafiklärare och språkstöd

Trafikläraren

Vi intervjuade trafikläraren som hade tagit den största delen av utbildningen i kommunerna. Hon var också ägare till den upphandlade trafikskolan. När projektledaren inte fick några anbud från de STR-an slutna trafikskolor som anbuds förfärgan gått ut till var det någon som tipsade om En annan trafikskola i Finspång. De träffades och trafikläraren kom in med ett upplägg som blev godtaget.

Det var absolut intressant. Jag har att göra ändå men jag gillar nya saker och att hitta lösningar. Detta är en viktig kundgrupp. Vi vet det där med illegal övningskörning och det är tragiskt för dem om de hamnar där. Det finns lösningar på det och det här projektet kan vara en hjälp.

Trafikläraren har varit med på en del av styrgruppsmötena och ger styrgruppens arbete ett högt betyg. Hon menar att hon fått ha ett stort inflytande på det praktiska genomförandet. Hon har presenterat sina planer för styrgruppen så att de fick godkänna dem. (En undervisningsplan finns i Bilaga 1 sist i rapporten).

Förutsättningarna för undervisningen har sett lite olika ut beroende på vilken kommun det gällde. Resultaten kan bli sämre om man inte är noga med urvalet av deltagare. De måste vara redo, säger hon. Är de inte tillräckligt bra på svenska hoppar de av när de inte förstår. Det blir slöseri med platserna. Finns det inte språkstöd på deras ort blir det meningslöst.

Teorin har jag anpassat efter gruppens förmåga. Det har varit lite olika i olika kommuner, beroende på om de haft språkstöd eller inte.

I undervisningen har hon fokuserat mycket på säkerheten i trafiken. Hon har berättat om nollvisionen, varför man har bilbälte, hur man har barn i bilen och varför det händer olyckor. Vi har en trafikskola i Sverige där man inte ser enbart regler utan kanske saktar in när det regnar så det inte stänker på andra. Det tänket jobbar vi med, säger hon och menar att särskilt kvinnorna är intresserade av säkerheten i trafiken.

Jag har lärt dem hur vi kan själva förbättra när det gäller säkerhetstänk. Det är normalt för oss med bilbälte, men inte för dem. Bilarna har prioritet i många länder men inte här, vi tänker på oskyddade trafikanter. Kvinnorna tilltalas mycket av säkerhetstänket, de är ute och går med barnen, har mjukare värderingar. Männerna blir lite tysta när kvinnorna börja tycka om säkerheten. Män kan ibland säga att jag har fel, men då säger jag till dem och förklarar hur det är. Kvinnorna kommer fram mer då.

När vi frågar om konkreta resultat är det mest i Finspång hon sett dessa. Eftersom hon äger en trafikskola där är det flera deltagare som gått vidare hos henne. Hon säger:

Senast igår tog en deltagare körkort. Jag vet en 10-15 deltagare som är klara och 30-40 till som håller på. Dessutom kan de mer svenska och förstår svenska samhället bättre.

Hon tycker att en effekt för henne själv är att det är utvecklande för henne som pedagog att jobba med den här gruppen.

Det är en vinst för mig när de kommer och säger "Anna jag har lärt mig så mycket". De kan se sig själv köra bil i framtiden. Vi når målgruppen och visar en annan väg än vad de tror.

Angående illegala trafikskolor är det bra att vara på neutral mark när man pratar dem säger hon. Detta är ett ganska nytt fenomen, för tio år sen fanns inte det här problemet. Människor ser en affärsmöjlighet, de träffar landsmän och tror att det är så här man ska göra. De tittar bara på priset. Deltagarna lägger hellre pengarna på den lagliga trafikskolan än på en illegal när de förstår vad det innebär för dem. Räknar man ihop pengar, tid och antal teoriprov så blir det kortare och billigare på en trafikskola.

En del som kör med dem är bra och en del är värdelösa. Sedan kommer deltagarna till mig och säger "Oj, du LÄR ju mig något, det gör aldrig den andra". De säger körlektion, men det är ju inte det.

Hon vill gärna fortsätta med utbildningen på andra orter och gärna med och sätter igång liknande projekt i andra län. Trots att hennes trafikskola inte är med i STR skulle hon gärna informera där. Hon avslutar med att på vår fråga om en kommentar på projektet säga:

Det här tror jag på!

Språkstödet

Språkstödet började i april 2019 och skulle både vara språkstöd och sköta administrativa uppgifter. Hon kommer själv från Syrien och pratar arabiska samt god engelska. De flesta av

deltagarna där hon var språkstöd pratade arabiska men det fanns även de som talade andra språk, som tigrinja. Eftersom teoriboken inte finns på tigrinja fick dessa klara sig utan språkstöd ändå. De är mer eller mindre tvungna att gå läsa teorin på svenska.

På vår fråga om deltagarna som behövde språkstöd utvecklade sin svenska mindre än övriga sa språkstödet att det var tvärtom. De blev bättre på svenska när de fick orden översatta samtidigt som de hörde eller läste dem. De fick ord på svenska, sen på arabiska, efter det förstod de ordet på svenska. Det blev bättre för dem och de tappade ingen tid. Annars fick de sitta och googla ordet eller slå upp i Lexin.

De lärde sig bättre svenska när de hade språkstöd. Några hade bara varit här kort tid, och gått sfi. Jag försökte förklara allt. Jag hade själv läst teorin ett år innan så jag kunde förklara. De frågade mycket och de var jättenöjda.

Språkstödet berättar att särskilt kvinnorna blev nöjda med att de fick en förståelse för ämnet och dessutom nya svenska ord. De upplevde att de blev mer jämställda med männen.

De sa att det var jättebra att de utvecklade trafikspråk. "Nu vi känner att vi har jämställdhet" sa de. De brukade höra om bildelar och mekanik från männen men nu kunde de också diskutera om sådant.

Kvinnorna tyckte att utbildningen var värdefull. Detta hängde ihop med det AF sa ovan, att kvinnor får mindre och andra sorters arbetsmarknadsinsatser än män. Att ta körkort var ett steg för dem att kanske komma tillbaka i sitt eget yrke eller att hitta ett jobb som intresserade dem.

Kommunen hade köksutbildning, sykurs och vård och omsorg. De (kvinnorna) brukar säga att detta var den enda kursen kommunen kommit med som var riktigt nyttig. På arbetsmarknaden tappar de tid om de går de utbildningarna och trivs inte utan måste byta. Detta gör att det går snabbare så alla var nöjda.

Språkstödet rekommenderar att man har språkstöd för fler språk. De som inte hade språkstöd var inte lika nöjda sa hon. De blev irriterade och störda när hon satt bredvid och förklarade för en annan deltagare.

Är det många olika språk är det bättre att ha bara svenska. Jag försökte hjälpa alla på lätt svenska.

Hon hade också ett förslag som skulle underlätta för förståelsen. Att ta fram en ordlista på bil och trafikord:

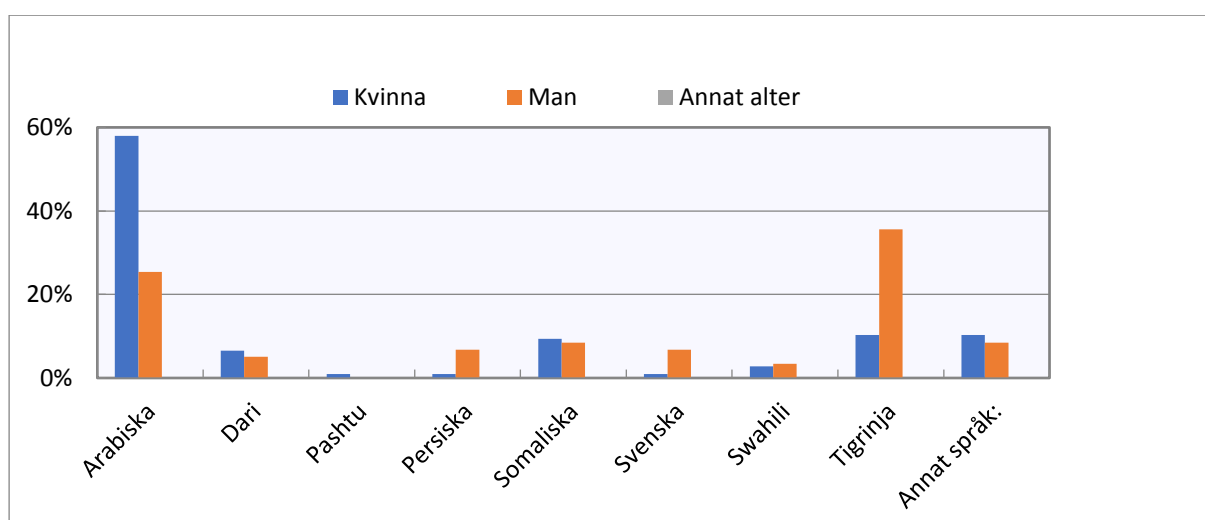
Mitt förslag är att de tar fram nyckelord som hastighet, vinterdäck som är vanliga. Ta fram en lista som de får ut innan. Ord de aldrig hört på sfi. Då kan de läsa på själva innan de börjar med kursen och under tiden. De får böcker på svenska så de kan ha ett ordförråd redan innan.

Deltagarenkäten – resultat och slutsatser

I oktober 2019 fick de deltagare som skulle avsluta eller precis hade avslutat sitt deltagande besvara en enkät som sedan besvarades löpande till oktober 2020. Inalles fick vi in 144 svar vilket vi ser som mycket bra. Eftersom deltagarna besvarade enkäten på plats finns det ingen svarsfrekvens. Det är en del som avbrutit sina svar efter kanske halva enkäten vilket betyder att de första frågorna besvarats av 160 deltagare men att det minskade ner till runt 144 efterhand. Detta är inget ovanligt utan händer i nästan alla enkäter vi skickar ut. Det kan exempelvis bero på att man inte har tillräckligt bra svenska för att förstå frågan. Även om vi försökte skriva frågorna på lätt svenska kan några ha för låg nivå på språket.

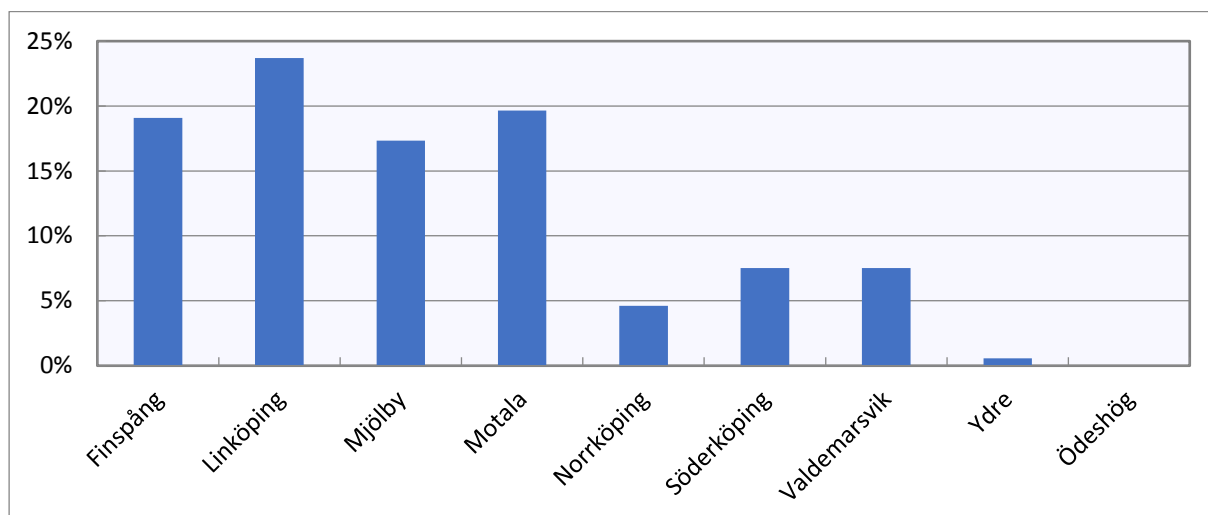
Könsfördelningen var till kvinnornas fördel med 65 % kvinnor och 35 % män (ingen valde "annat alternativ" som också fanns med). Detta visar också att projektet har nått kvinnor mycket väl och är ett tecken på att Förberedande trafikutbildning har fungerat som ett jämställdhetsprojekt. Det var fler kvinnor än män som besvarade enkäten och det fanns också fler kvinnor bland deltagarna i alla kommuner. Motala och Mjölby hade de största andelsförskjutningarna mot kvinnor av kommunerna med omkring 26 kvinnor och 6 män.

Det finns inga stora skillnader på svaren beroende på könstillhörighet annat än att det var en större andel kvinnor än män som talade arabiska och en större andel män än kvinnor som talade tigrinja. Kvinnorna var också äldre än männen i genomsnitt, 85 % av deltagarna var under 50 år men kvinnor var oftare mellan 36-50 år och männen oftare mellan 18-35 år. Det var 84 % kvinnor gentemot 71 % män som aldrig haft ett körkort innan.

Modersmål uppdelat på kön

Andelen deltagare per kommun avspeglar i stort kommunstorleken. Linköping hade den största delen av deltagarna. Att det inte blev fler svar i Norrköping beror på att de slutade med projektet pga interna skäl. Troligen vill de sätta igång igen. Det fanns ingen svarande som gått i Ödeshög utan deras deltagare gick utbildningen i Mjölby.

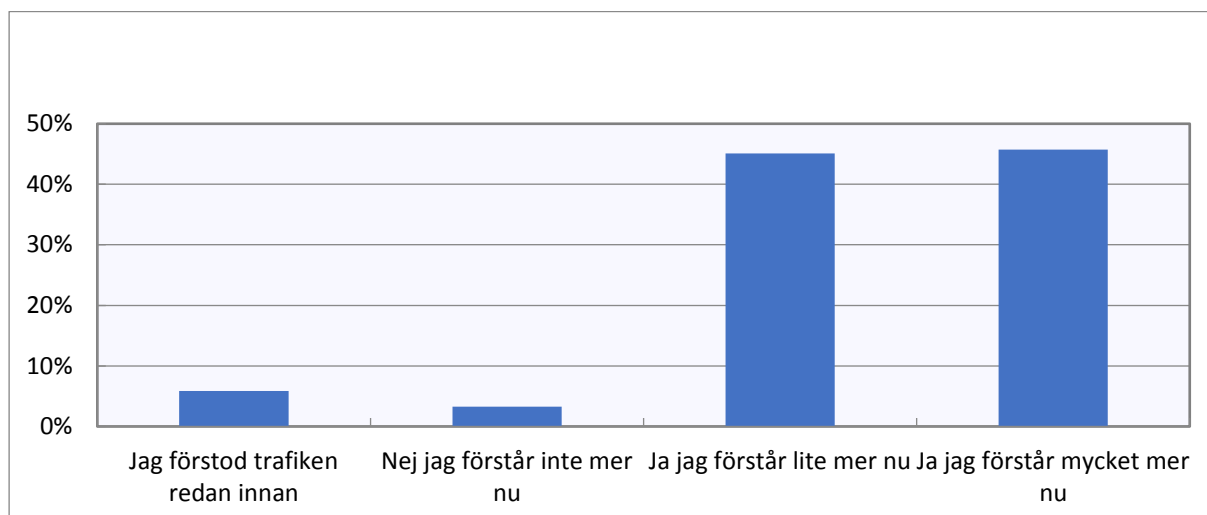
Deltagarnas fördelning per utbildningsort

Resultatet att över 80 % av deltagarna angett att de ska gå vidare/har gått vidare till en vanlig trafikskola pekar tydligt på att projektets mål om att minst hälften ska antingen ha påbörjat körkortsstudier efter medverkan i projektet eller planerat att påbörja körkortsstudier är uppnått.

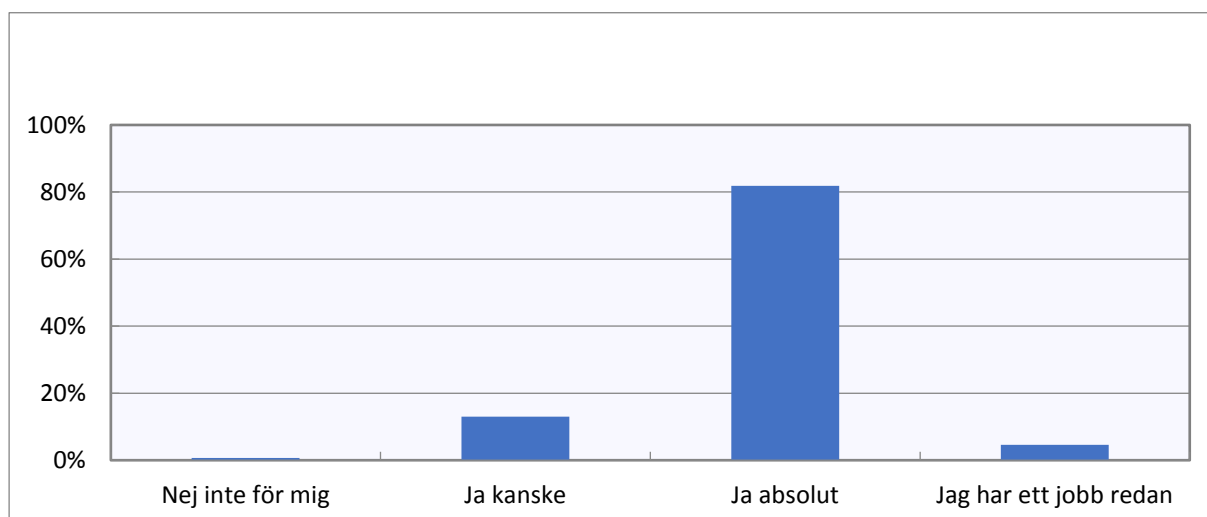
Svar på frågan: Planerar du att gå vidare till en vanlig trafikskola?

Vi ställde frågan: Förstår du mer i trafiken nu än före Förberedande trafikutbildning? Och ungefär 90 % av deltagarna svarade att de förstod lite eller mycket mer nu. Cirka 5 % förstod trafiken redan innan kursen. Detta resultat tyder på att det har skett ett reellt lärande under utbildningen.

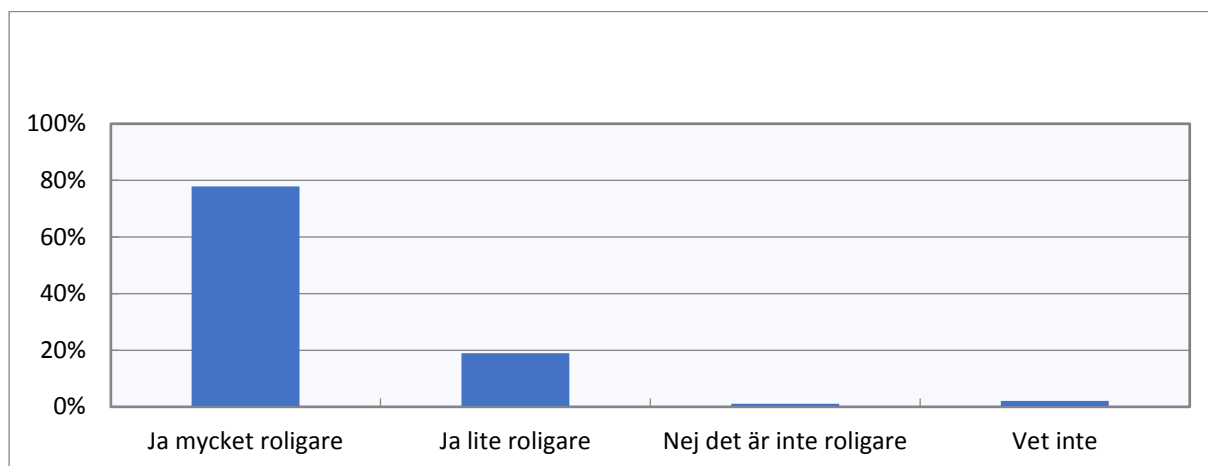
Svar på Förstår du mer i trafiken nu än före Förberedande trafikutbildning?

Ett annat resultat som delvis relaterar till målet att samtliga deltagare ska uppleva att projektet har kortat deras väg till körkort är att endast en person anser att ett körkort inte skulle korta vägen till ett jobb för hen. Över 80 % är säkra på att ett körkort skall leda till att de fick jobb snabbare.

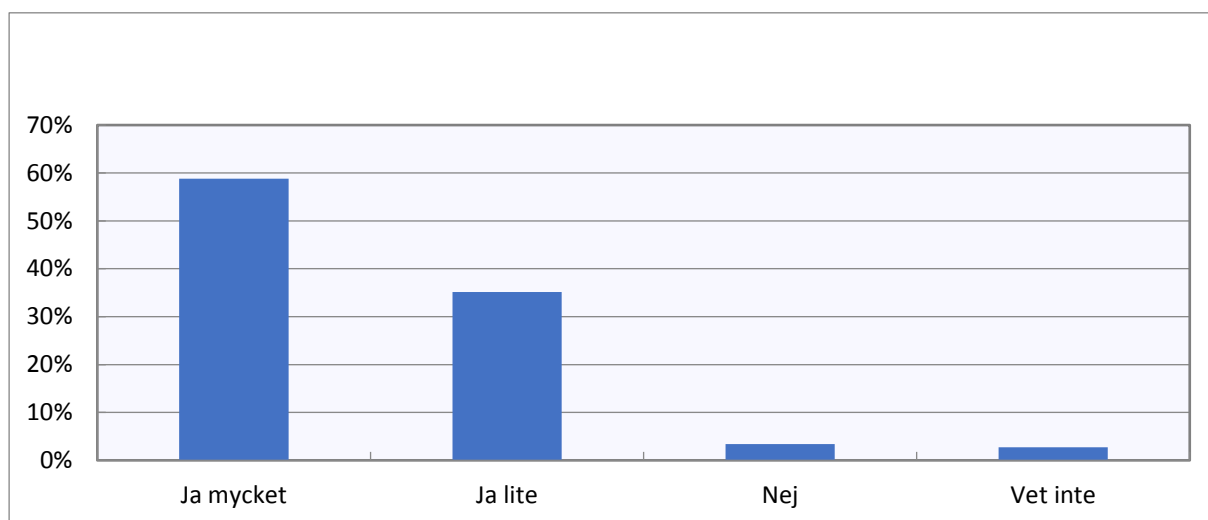
Svar på: Tror du att körkort kortar vägen till ett jobb för dig?

Vi ställde ett par frågor till enbart kvinnorna om de tyckte det var lättare respektive roligare att prata om bilar och trafik nu än före Förberedande trafikutbildning? På båda frågorna var det 97 % som svarade ja. Detta tyder på att projektet har lyckats göra det intressant för kvinnorna att vilja lära sig mer om trafik och att gå vidare till att ta körkort. Eftersom projektets mål var att inspirera deltagarna till att själva gå vidare och ta körkort är detta ett mycket bra resultat.

Svar på: Tycker du som kvinna att det är roligare att prata om bilar och trafik nu än före Förberedande trafikutbildning?

Tidigare hade vi uppe frågan om projektet gav bieffekter och vi frågade därför om deltagarna tyckte att de blev bättre på svenska respektive om de tyckte att de hade utvecklats genom att delta. På båda frågorna svarade 95-96 % att de hade fått bättre svenska och att de utvecklats, 60 % hade till och med utvecklats mycket. Därmed kan vi anta att projektet gett positiva bieffekter på språk och personlig utveckling hos deltagarna.

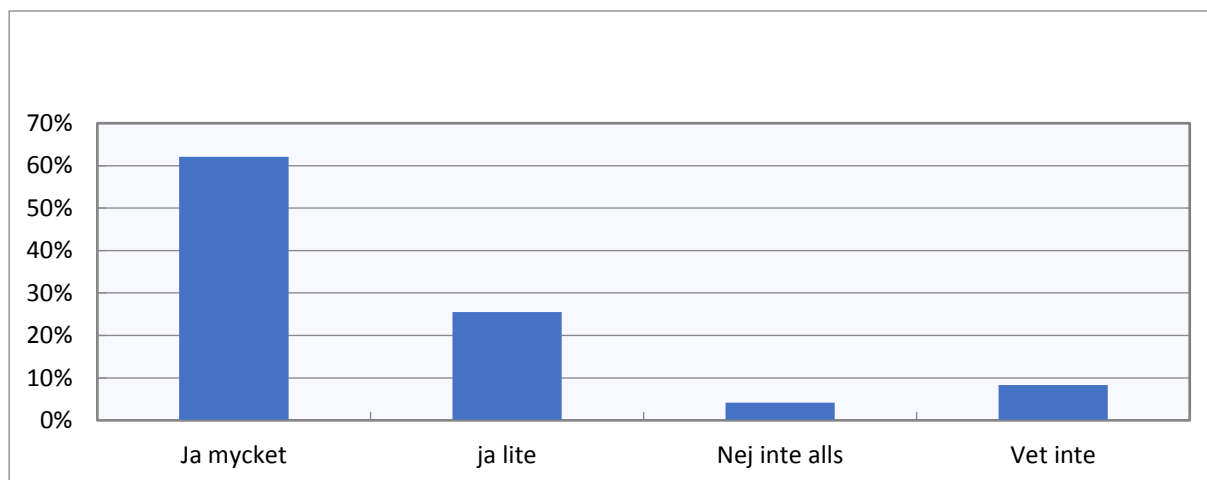

Svar på: Tycker du att du själv har utvecklats genom Förberedande trafikutbildning?

Vi ställde en rad frågor om vad deltagarna tyckte om utbildningssituationen, teoriboken, onlinematerialet ECP, längden på utbildningen, språkstödet och trafikläraren. Samtliga svar var mycket positiva vilket tyder på att modellen och metodiken kan kopieras av andra med ett gott resultat. Språkstödet fick mycket bra betyg, 80 % gav fem stjärnor och bara 2 personer gav inte godkänt. Trafikläraren fick fem stjärnor av 90 % av deltagarna och vi återkommer till detta när vi redovisar intervjuerna nedan.

En viktig fråga var om de trodde att Förberedande Trafikutbildning kan minska olaglig körning och har effekt mot olagliga trafikskolor. Nästan 90 % trodde detta och de flesta trodde att ett sådant projekt skulle ge stor effekt. Detta visar att de tagit till sig den information som de fått

under utbildningen om att illegala körskolor var farliga för både dem själva och deras körkortstillstånd.

Svar på: Tror du att Förberedande trafikutbildning kan minska olaglig körning och har effekt mot olagliga trafikskolor?

Som vi nämnt på första sidan gav deltagarna projektet 4,6 av 5 stjärnor. I de fritextkommentarer de skrivit var Tack ett vanligt ord och i övrigt önskade de sig mer körning. Några kommenterade att de inte förstätt allt när det inte fanns språkstöd men ingen var negativ till utbildningen.

Slutsatser från enkäten

Utifrån enkäten har Förberedande Trafikutbildning uppnått sina mål och syften – och mer därtill eftersom deltagarna har utvecklats på det personliga planet. Utvärderingen drar därför slutsatsen att Förberedande Trafikutbildning har varit mycket givande för deltagarna.

Det syns ett tydligt intresse från deltagarnas sida att gå vidare och ta körkort. De verkar också övertygade att det ska hjälpa dem att få ett jobb. Att själva undervisningen, materialet och språkstödet hållit en hög kvalitet har sannolikt bidragit till att deltagarna blivit inspirerade att gå vidare till en trafikskola.

Projektet har bidragit i ett jämställdhetsarbete genom att många kvinnor deltagit och blivit intresserade att ta körkort. Om de gör det kommer det att göra dem mer självständiga i vardagen samt att de kan konkurrera bättre på arbetsmarknaden.

Vi anser att dessa resultat är mycket pålitliga eftersom deltagarna fått sitta på plats och besvara enkäten. Det finns därmed inget bortfall som kan tänkas ha låtit bli att svara på grund av att de ogillade projektet. Sett utifrån enkätsvaren kan vi rekommendera andra kommuner att kopiera Förberedande Trafikutbildning.

Intervjuer med deltagare

Utvärderingen har genomfört inalles femtio intervjuer med tidigare deltagare. Dessa har skett på lite olika sätt. Vi började med att samla in frivilliga för intervjuer genom att be dem som svarade på enkäten fylla i namn och telefonnummer om de kunde tänka sig att bli intervjuade. Uppemot hälften gjorde detta och vi började i juni 2020 att ringa de första. Ganska snart insåg vi att det var för tidigt i deras resa mot körkortet för att vi skulle få in de svar vi sökte efter. De ville gå vidare mot körkort och en del hade redan bokat tid senare under sommaren eller hösten, andra sade att deras trafikskola var stängd på grund av coronapandemin. Eftersom dessa nyligen gått ut utbildningen var det bättre att vänta ett par månader och under september återupptog vi intervjuerna.

Det fanns ett problem till med dessa intervjuer, nämligen att det på grund av språksvårigheter var svårt att nå fram med vad vi ville veta och orsakerna till det. Vi talade med projektledaren och löste detta med att ha med en tolk under intervjuerna. Detta visade sig vara betydligt enklare och även tidsbesparande.

Vi genomförde först 23 intervjuer utan tolk och efter det 27 med tolk. De sista 12 intervjuerna var längre och mer fria eftersom vi ville ha berättelser om hur deltagarna tänkte runt sitt körkort. Bland de första 23 respondenterna fanns endast 2 som tagit körkort och 4 som snart skulle vara klara. Dessa låga siffror berodde sannolikt på att tiden varit för kort mellan deltagandet och intervjun. Deltagarenkäten hade ju bara legat ute sista året. Dessutom kom pandemin på våren. Därför valde vi att söka upp deltagare som gått tidigare och som fortsatt på en trafikskola.

De första 23 intervjuerna

Bland de 23 intervjuer som genomfördes utan tolk var 70 % kvinnor och 30 % med män. Alla utom tre deltagare hade redan börjat på, eller skulle börja på, en trafikskola. En skulle ta körkort veckan därpå och en annan hade klarat teorin och skulle köra upp. En av de tre som inte gått vidare hade redan tagit körkort under kursen medan de andra två hade inte tid och /eller råd.

Jag jobbade och hade inte tid. Nu är jag arbetslös och har inte råd.

Samtliga var positiva till utbildningen och svaren bekräftade de svar vi fått in genom enkäten. Någon föreslog grupper med samma språk, någon ville ha ännu mer hjälp och flera ville köra mer. Gemensamt var att de blev inspirerade genom utbildningen och ville fortsätta.

Jättejättebra. Duktig lärare som ville att alla elever skulle förstå och att de skulle lära sig. Alltid repetera tills att alla förstått.

Jag blev mer intresserad medan jag gick utbildningen.

Jättebra. Jag gick varje lektion och jag fortsätter nu. Jag tänkte på körkort efter det. Jätteviktigt för jobb och för familjen.

Den var bra och sedan gick jag själv till trafikskolan, sen skickade de mig 200 frågor och jag studerade hemma. Jag ska ta teoriprovet i september.

Bra. Skulle vara grupper med olika språk bara. Blir svårare om alla pratar olika språk. Och mer körtid. Det var för lite körning.

Jag tycker det är mycket bra att man kan lära men jag vill ha mer körlektioner. Teorin och läraren mycket bra. Teorin inte svår för mig.

Jätteroligt och jättebra. Effektivt faktiskt, den kunde stimulera oss att ta körkortet.

Läraren allt var jättebra. Spännande. Lite svårt att det inte fanns fortsättning. De kanske skulle visa mer hur man gjorde. Att man kunde låna pengar och hur man kunde göra det, visa vägen, kanske peka på en trafikskola. Vi har lite svårt med språket och kanske skulle få hjälp med att ansöka.

De var så snälla och boken var så bra. De hjälpte mig så mycket. De förklarade så bra att jag inte behövde gå på körskola utan klarade mig direkt.

Skälen till att någon inte gick vidare var alltså inte att de inte ville utan handlade oftast om pengar. Hade samtliga haft råd, och inte pandemin gjort det svårt, skulle alla redan ha börjat. Några hade börjat men fått avbryta av olika orsaker. På uppmaningen "Förklara närmare varför du inte gått vidare mot körkort och om du planerar att göra det i framtiden" svarade

Jag tog tre körlektioner men hade inte pengar att fortsätta. det är dyrt. Jag planerar att ta körkort.

Jag studerar teori hemma. Köpte boken på arabiska av Anna. Det går bra. I augusti ska jag gå till trafikskolan.

Jag fortsatte på trafikskola och jag har tagit två lektioner i att köra bil. Men jag studerar och har inga pengar att gå på mer utbildning. Jag hoppas ta körkort när jag är klar med mina studier.

Vill bli busschaufför. Jag ska börja på trafikskola i september, jag har fått tid då.

Jag ska gå på teoriprovet i juli och har uppkörning i augusti. Hade inte gjort det om jag inte gått Förberedande Trafikutbildning. Tänker bara på körkort, körkort, körkort. Beställde tid genast. Vi ska inte resa eller göra något på sommaren. Vi får spara pengar så att min man också kan ta körkort. Båda kan inte gå samtidigt, det blir för dyrt.

Jag vill ha jobb och körkort. Men det kostar 20 000 kronor. Har en trasig bil som jag tränar på. Jag har kört några timmar på kursen. Roligt.

Jag får bara praktik hela tiden. Jag vill ha ett jobb och körkort, alla kräver det. Det vore bättre som jag fick jobb först och kunde ta körkort sen.

Jag ska ta teoriprov. Har bokat tid. Kör privat med en tjej. Men det är dyrt för mig.

Inte gått men läst online. Hoppas börja igen när jag sparat pengar. Teorin är inte så svår.

Jag har hjälp med att övningsköra men jag har inte råd att ta och har läst teori men inte klarat provet ännu.

Jag läser teori själv men om man ska ta körkort och talar tigriska måste man åka till Stockholm och ha tolk. Jag hade eritreanskt körkort och israeliskt körkort så jag kan köra bil. Det är teorin som är svår för mig.

De flesta som svarade studerade men det fanns de som jobbade och några var arbetslösa. Majoriteten hade planer på jobb eller studier i framtiden och såg att de skulle klara sig bättre i arbetslivet med körkort.

Bättre här, det finns många trafikregler och det är bra. Tänker köpa en bil när jag får mer pengar.

Jag ska snart bli klar med körkortet, min man kör med mig. Jag studerar nu. I Afghanistan studerade jag ekonomi men jag hann inte blev klar Jag vill plugga vidare ekonomi på universitetet.

Jag ser att jag kan klara körkort här.

Det kommer bli lättare att få jobb, alla kräver körkort.

Samtliga svarande skulle rekommendera andra att delta på Förberedande Trafikutbildning.

Jag hade nytta av det och min syster vill också ha körkort.

Absolut! Det är så viktigt med körkort. Det blir ett nytt liv.

Intervjuer med tolk

Vi genomförde 15 kortare och 12 längre intervjuer med tolk. Av de längre intervjuerna har vi använt nio till små berättelser som finns nedan i ett eget stycke.

Vi redovisar först översiktligt de 15 kortare intervjuerna. Det var 8 kvinnor och 7 män. De flesta kom från Syrien eftersom tolken kom därifrån. Vi bad dem berätta lite om vad de gjort tidigare. Flera av kvinnorna hade varit lärare innan, en hade haft en frisörsalong och en hade varit hemmafru.

Vi kom från Syrien 2017, jag och min man med fem barn. Jag jobbade i grundskolan som lärare i arabiska och matte. Just nu läser jag till undersköterska.

Läser engelska på Komvux och vill bli tandsköterska. Har praktiserat här. Läste affärsjuridik hemma men kunde inte fortsätta pga kriget. Min man har körkort och jobbar.

Jag kom från Syrien 2017 med man och 3 barn. Jag var frisör. Mannen var också frisör och hade eget företag. Nu i Sverige har min man problem att se så kan inte jobba. Jag har extratjänst i i äldreomsorgen och läser sfi C

Männen hade haft lite olika yrken i hemlandet. Exempelvis var någon elektriker, en var bilmekaniker, en jobbade inom restaurang och en var lärare.

Jag kom 2014 och har fru och ett 6-månaders barn. Jag var lärare och jobbade i grundskolan men här i Sverige jag som lärarassistent eftersom man måste ha legitimation. Försökte ta körkort många gånger innan utan att lyckas. Jag gick på vanlig trafikskola parallellt med utbildningen klarade körkortet sista dagen på kursen.

Vi kom från Irak 2015. Jag jobbade i hotell och restaurang under många år. Min fru och jag har två barn.

Tolv av de svarande hade gått vidare till vanlig trafikskola och de tre andra skulle göra det snart. Liksom i enkätsvaren och de tidigare intervjuerna tyckte alla att utbildningen var mycket bra.

Det var jätterolig och inspirerande.

Jättelätt och vi hade bra språkstöd. Pedagogiskt upplagt. Läraren var jätteduktig i att svara på alla frågor.

Anna lärde oss mycket, vi fick mycket info. Jag lärde mycket snabbt och ansträngde mig så kunde jag få körkortet på 6 månader. Nu fick jag för manuell.

Jättebra! Läraren var jättebra, vi fick en massa info och diskutera med andra elever. Onlineprogrammet som vi köpte var också jättebra. Vi lärde oss alla lagar och skyltar i Sverige.

Anna inspirerade oss och gav oss bättre självförtroende.

Mycket bra och positivt alltihop. Läraren var jättebra, lärde mig hur jag ska studera och använda min tid bra, att organisera läsandet. Mycket bra för mig. Nyttigt.

Jättebra att jag lär mig hur man kör och informationen om teorin. I Irak fanns inte teori, bara körning. På svenska var det svårare.

Vi frågare om det blivit någon skillnad i deras liv efter att de fått körkort. En del hade inte haft råd att köpa bil så det var inga skillnader men de andra upplevde skillnad både när det gällde att de kunde söka fler och andra jobb eller att de kunde ta sig till sitt jobb. En hade fått jobb på grund av körkortet.

Absolut, en stor skillnad. Körkort krävs för varje jobb. Det är första frågan arbetsgivarna ställer.

Jobbar på dagis och pluggar. Det är lättare för mig att ta mig till olika ställen. Jag cyklade innan.

Hjälper mig mycket. Som vikarie åker jag varje dag till olika skolor. Blir lättare och går åt mindre tid.

Det kommer bli stor skillnad. Jag planerar för taxikörkort. Då kan jag jobba med färdtjänst, skolskjuts, hemtjänst.

Även privatlivet blev lättare och man kunde göra nya saker. Det var framförallt värdefullt att kunna köra någonstans med barnen eller skjutsa dem di de skulle.

Absolut. Vi tar med barnen och åker någonstans, som till Linköping. Att kunna använda GPS är bra.

Ja, det är skillnad. Jag skjutsar min dotter till skolan. Innan kunde jag inte det. Det är jättebra.

Blev mycket annorlunda. Hela mitt liv lättare, barnen blir gladare. De vet vad körkort betyder. De blev jättegglada. Det var guld värt.

Brukar skjutsa min fru till skolan och barnen till sjukhuset. Vi åker varje vecka till olika städer och de tycker det är bra att vara med mig.

Liksom tidigare skulle samtliga rekommendera andra att gå Förberedande Trafikutbildning.

Det rekommenderar jag till andra, inte vara rädda, våga gasa och bromsa. Trafikskolan är bäst, de som kör privat blir inte lika bra. Att gå där lär man sig bäst av.

Jag har berättat för många kompisar och de ville men de fick inte. Det var fullt.

Viktigt när man vill ta körkort. Finns många som inte har det. Jag ger dem rådet att gå till en trafikskola.

Jag har rekommenderat flera kompisar och min syster. Hon tycker det är bra. Min fru ska också börja men när barnet går på dagis.

Vi frågade dem om de trodde att en utbildning som Förberedande Trafikutbildning skulle minska marknaden för de illegala körskolorna. Alla vi har ställt frågan till har varit helt övertygade om det. De hade verkligen fått upp ögonen genom den information de fått på kursen.

Jag tror att teoriutbildningen lär dem som inte vet att om man kör utan körkort kan de få mycket böter och sen inte få körkort på två år. När de vet konsekvenserna så vågar de inte gå till illegala trafikskolor längre.

Berättelser från deltagare

Här nedan kommer lite längre berättelser från tio deltagare. Vi har frågat om vi fick använda ett foto av dem i rapporten för att komplettera texten. Fyra deltagare har skickat sina egna foton till oss.

1. Dian, kvinna från Syrien

Jag är från Syrien och flydde ensam från kriget och kom till Sverige 2016. Jag studerade i Aleppo och blev utbildad civilingenjör. Efter det jobbade jag på ett elföretag i Aleppo i 1,5 år. Innan kriget var allt bra, men sedan blev det väldigt dåligt. Det var inte så mycket krig där jag var född men i Aleppo där jag jobbade var det mycket farligt så var tvungen att fly. Först åkte jag tillbaka hem, det var bättre än Aleppo men jag kunde inte jobba där utan måste ta mig därifrån.

Jag åkte till Sverige via Turkiet och Grekland. Första året var allt okej i Sverige men jag fick inget jobb. Jag bodde i Migrationsverkets boende men det var inte så bra, jag var ensam och i området fanns bara flyktingar från olika länder. Det var svårt så jag flyttade till släktingar och bodde där.

i Aleppo hade jag körkort, men inte bil. Som ingenjör söker jag tjänster överallt och det är viktigt att man har körkort oavsett om de kräver det för tjänsten eller ej, man måste kunna pendla. Min AF-handläggare berättade om projektet och jag ville gärna gå där.

Undervisningen i projektet var mycket bra, allt blev förklarat och tydligt. Anna började på svenska och språkstödet tolkade. Jag övningskörde på trafikskolan och fick körkort i fjol, innan projektet var slut. Jag hade redan börjat på trafikskola, med körkortslån, och tog körlektioner där. Trafikskolan var dock utan språkstöd, därför var det bra att AF-handläggare berättade om projektet så jag kunde gå dit. Jag kunde alltid fråga om jag inte förstod. När jag tittade på filmerna och undrade något kunde jag fråga. Att få svar på frågor på ett språk man förstår är viktigt.

Eftersom jag saknar yrkesspråket vill jag ha en utbildning för att kunna jobba inom mitt yrke. Det finns många utbildningar till t ex svetsare, men inga för civilingenjörer. Jag fick först praktik i kommunen, 6 mån i cafeteria på byggnadskontoret. I kommunen fanns bilar man kunde låna men de var manuella och jag har bara för automat. De behövde att jag skulle köra där men jag kunde inte så någon annan fick köra. Sedan fick jag fortsätta jobba på byggnadskontoret med bygglov. Jag ville gärna fortsätta men det var svårt med mycket juridik.

Körkortet underlättar mycket för mig som har en ryggskada. Jag har bil och bara att handla utan bil är svårt. Jag pendlade när jag jobbade i Mjölby och Skänninge. Det hjälper mig mycket att jag kan söka jobb var som helst och får ett utökat område att söka jobb på. Det var lätt som kvinna i Syrien att få jobb som civilingenjör. Det borde vara lätt här också men arbetsmarknaden är inte bra för byggnadsingenjörer/ konstruktörer. Coronan har också gjort att det blev svårt att kontakta AF och komma ut på en arbetsplats.

2. Kvinna från Syrien

Jag 38 år och från Damaskus är gift och har fyra barn. I Syrien jobbade jag som frisör och hade egen salong. Vi hade ett bra liv i Damaskus före kriget, ett riktigt toppenliv. Vi hade vår släkt och vår familj, och allt var bra. Sen flydde alla. Jag har en syster i Tyskland och en i Egypten. Mamma är kvar i Damaskus men där är inte som förut. Det är dyrt att leva, och det är svårt att få tag i mat. Varje dörr cirka 15 personer av svält.

Min man och jag flyttade först till Egypten och vi bodde fyra år i Kairo. Jag jobbade som frisör där också. Min man ägde ett gym i Damaskus men i Kairo jobbade han som personlig tränare. Det var farligt i Kairo med många tjuvar och kriminella och vi ville komma till ett säkrare land. Min man tog sig med hjälp av smugglare till Sverige. Han tog en stor risk att åka med båt över Medelhavet. De fick problem med båten ute på havet och hamnade i vattnet. Min man kunde simma men femtio andra på båten personer drunknade.

Jag började med praktik i Sverige men det är inte lätt att få tillbaka samma yrke. Jag jobbar som vikarie inom vården och är nu klar undersköterska. Jag planerar att läsa vidare till sjuksköterska på universitetet.

Jag hade körkort innan, sedan 2007. Nu har jag svenskt körkort sen i juni. Det var inte så viktigt i Syrien med körkort som det är här. Här måste man jobba och fixa med barnen. Vi hade en bil där men jag hade ingen egen bil och det har jag fortfarande inte. Min pappa hade ett företag och sålde och köpte bilar så om vi ville var det lätt för oss.

På skolan såg jag att de satt upp en annons på en tavla om projektet. Kompisar rekommenderade mig att gå och sa att det var nyttigt. Kursen var i Finspång och Daniel var min lärare. Teorin i projektet var på lätt svenska och vi pratade bara svenska så de flesta utvecklade språket. Daniel uppmuntrade mig att gå vidare så jag köpte paketet och fortsatte att köra med honom. Han gav råd och sade vad jag borde jobba mer på. Jag skulle absolut rekommendera andra att gå kursen och har redan gjort det till många.

Våra liv är mycket bättre med körkort. Det var ett problem innan att söka jobb eftersom jag skulle behöva åka buss eller tåg. I år hade jag sommarjobb som vikarie i Norrköping. Efter det skickade de besked att jag fick fortsätta där. Nu tar det kortare tid att ta sig till jobbet och jag behöver inte stiga upp en timme tidigare. Det är också mycket lättare nu med barnens fritidsaktiviteter. Vi har en treåring och de andra barnen är mellan 12 och 18.

3. Man från Syrien

Allt var okej i Syrien förut. Vi bodde i al-Hasakah och det var inte direkt krig där men Syriens armé och kurderna fanns där och det var ganska farligt. Det blev svårt och dyrt att handla och jag förlorade jobbet. Jag jobbade med elektronik. Min fru och jag flydde därifrån tillsammans. Först åkte vi bil med människosmugglare till Turkiet och sedan gick vi hela vägen till Sverige. Det tog oss fem månader att gå hit.

Nu har vi ett barn som fötts i Sverige. Min fru hade gått ut gymnasiet i Syrien och skulle ha börjat på universitetet om vi inte hade behövt fly. Jag hade bara yrkesutbildning. Ingen av oss hade körkort där men nu har jag fått mitt.

AF skickade en kallelse till mig och jag fick börja i projektet. Det var svårt med teorin om jag skulle läsa själv men det blev lättare på utbildningen. Projektet uppmuntrade att gå vidare och det gjorde jag. Jag hade haft planer på körkort innan men trodde aldrig att jag skulle få det. Det kändes för svårt. I och med att jag fick kallelsen gick jag vidare. Annars hade jag inte gått. Jag skulle rekommendera alla att gå utbildningen. Daniel var toppen som lärare.

Jag har jobbat som städare i över ett år. Innan var jag arbetslös men när jag fick körkort fick jag jobb direkt. Tack vara projektet har jag nu jobb som vikarie och jobbar extra på helgerna. Det är lättare att få fast jobb med körkortet, min kompis fick fast jobb nyss. Jag hade sökt många jobb innan men utan resultat. Körkortet var helt avgörande. Det krävs körkort när man ska transportera städgrejor mellan platserna där man städar. Språket är också ett hinder för jobb. Jag studerar svenska C på distans och när jag kan mer svenska skulle jag vilja gå en elektronikutbildning. På jobbet är bara en svensk och jag behöver inte så mycket svenska där.

4. Salad, man från Somalia

Jag kom från Somalia till Sverige 2008. I Somalia jobbade jag med många olika saker och jag hade körkort där. Min fru och mina barn är kvar i Somalia. Det är så mycket som krävs för att jag ska kunna få ta hit min familj. Jag måste ha fast jobb, mycket pengar, lägenhet och allt möjligt. Nu läser jag teori på körkortsutbildningen i en vanlig trafikskola. Jag tränar på körningen, läser reglerna till uppkörningen och pluggar teori varje dag. Jag har bokat teoriprovet två gånger men underkänd båda gångerna. Nu har jag bokat en ny tid i november.

Utbildningen på Förberedande Trafikutbildning var bra, Daniel visade oss mycket och hade bra kunskap. Han visade allt som behövdes. Jag fick köra med Anna men hon sa att jag behöver köra mer så jag tar körlektioner nu.

Teorin är jättesvår för mig på grund av språket, men jag har inte gett upp. Jag söker jobb hela tiden men det krävs körkort. På flera jobb jag sökte kom jag på intervju, men efter intervjun sa de att du måste köra i jobbet. Jag fick inte de jobben för jag saknar körkort. Jag tror att jag kan få jobb dagen efter jag får körkortet.

5. Kvinna från Syrien

Jag kommer från Syrien, är 43 år och gift. Vi har fyra barn mellan 8 och 17. Vi bodde i Damaskus men var tvungna att fly därifrån 2015 på grund av kriget. Jag gick gymnasiet men kunde inte fortsätta utbilda mig när jag fick barn. Min man var ekonom på en myndighet och jag var

hemmafru. Han hade körkort där men vi hade ingen bil. Han hade nära till jobbet och behövde man åka bil var det jättebilligt med taxi i Syrien. Allt var bra under den tiden.

När vi såg att vi måste ta oss därifrån anlidade min man människosmugglare. Han åkte i en liten farlig båt mellan Turkiet och Grekland och tog sig sen till Sverige. Här fick han permanent uppehållstillstånd och kunde ta hit familjen. Han har gått en utbildning som mekaniker och jobbat som det i ett år fyra månader.

Jag har gått på sfi och samtidigt haft praktik i kommunens kök. Sen fick jag en extratjänst men efter 6 månade avbröt de och jag fick ingen förlängning. Nu studerar jag svenska som andraspråk på distans. På onsdagarna jobbar jag som timanställd i köket. Jag trivs där och hoppas på fast tjänst.

Jag började i projektet för att jag hörde någon berätta om det, de kom från kommunen och pratade med nyanlända som jobbade i köket. Jag bestämde mig för att gå och för två år sedan tog jag körkort. På jobbet brukar jag köra och handla, så det kräver körkort. Det hade inte gått att jobba där utan det.

Jag tyckte mycket om kursen. Lärde mig om teori och regler, det var viktigt. Det är ett jättenyttigt projekt. Mina kompisar var också jättenöjda. Alla fick körkort. Efter kursen ville jag gå vidare och jobba som busschaufför. Mitt körkort är bara för automat men jag ska så småningom gå vidare mot manuellt och sedan ta busskort.

Jag fick mycket frihet med bil och körkort. Eftersom jag har fyra barn är det inte lätt att pendla. De har fritidsaktiviteter och behöver skjuts. Vi har släktingar i Stockholm och kör dit och hälsar på. Förr brukade vi köpa busskort, det var dyrt.

6. Abisola, Kvinna från Nigeria

Jag kommer från Nigeria och har man och tre barn. Min man jobbade på ingenjör på Siemens där och vi flyttade hit för att han skulle jobba på Siemens i Sverige. I Nigeria hade vi båda körkort och en bil. Min plan vara att ta körkort här och jag började i projektet när jag hörde om det. Daniel var en jättebra lärare och förklarade allting så att jag förstod det. Det var lite svårt från början men jag lärde mig mer svenska.

Nu går jag en kockutbildning och blir klar vid jul. Jag jobbar som vikarie i kommunen. Mitt liv i Sverige är jättebra, jag trivs och hela familjen tycker mycket om att vara här. Att delta i projektet var verkligen en stor nytta för mig. Körkortet hjälper en verkligen om man söker jobb. Det påverkar positivt. Det är ett projekt som hjälper människor.

7. Man från Syrien

I Syrien gick jag på universitet och läste sociologi. Jag var singel och åkte därifrån på grund av kriget. Det var mycket krig där jag bodde.

Jag började jobba som snickare på kommunen som jag bor i. Det var en extratjänst. De ringde och frågade om jag ville och vi hade en intervju. Jag trivdes och de var nöjda men den tog slut. AF ville inte förlänga tjänsten trots att kommunen ville ha mig kvar.

Det var AF som meddelade mig om projektet. Handläggaren ringde och frågade om jag ville delta och jag sa ja. Det var väldigt bra undervisning. Allt var bra men jag kämpade mycket själv också. Jag började studera teorin själv och när det blev jobbigt frågade jag dem. Det gjorde att jag kunde ta körkort samtidigt som jag gick utbildningen. Nu har jag haft körkort i ett och ett halvt år.

Det är ett jättebra projekt Om inte AF ringt hade jag tagit körkort ändå men det hade tagit mycket längre tid. När jag fick chansen tog jag den, det var en jättebra chans. Jag hade planer redan innan men de gav mig en bättre möjlighet att förstå teorin.

Körkortet är jätteviktigt. När jag fick det blev jag erbjuden fast jobb på kommunen men AF accepterade inte det. Då köpte jag en kiosk istället och klarar mig själv nu. Det är bättre att vara egen företagare. Utan körkort hade jag inte kunnat hämta varor att sälja i kiosken. Det hade inte gått.

Om man har körkort kan man göra allt. Man behöver inte gå till myndigheter utan blir självständig och behöver inget från dem om man har självförtroendet att man kan klara sig själv. Körkortet gav mig möjlighet att köpa kiosken och bestämma över mitt eget liv.

8. Kvinna från Kongo Kinshasa

Jag kom till Sverige 2007 eftersom jag var gift med en man från Kongo Kinshasa som bodde här. Familjen valde man till mig och jag tyckte om honom från början, men skilde mig senare. Han dog sen, men vi var skilda innan dess. Vi fick ett barn. Två av mina systrar dog och lämnade efter sig barn som jag adopterade men de bor kvar där.

I Kongo Kinshasa jobbade jag som journalist på en TV-station. Det var bra. Jag hade inget körkort där. Nu har jag varit timanställd i kommunen ett och ett halvt år. Jag jobbar som barnskötare men är också i köket och städar. Kommunen berättade om projektet och gav mig möjlighet att gå. Jag hade funderat på körkort innan för att jag måste jobba. Just nu pluggar jag restaurang. Innan jobbade i hemtjänsten jag men där behöver man bil. jag kan inte cykla och det var jobbigt. Jag ska ta körkort nu. Jag går på intensivkurs och ska göra teoriprovet om en månad.

Det var en jättespännande utbildning, lärarna var jättebra och kunde hjälpa oss att förstå allting. Jag visste inte innan hur man ska komma in på trafikskolan, det var svårt för mig. Efter Förberedande Trafikutbildning var det lätt. Jag går på en trafikskola som är bra och hoppas att jag får körkortet nu till hösten.

Jag har varit arbetslös kunde inte jobba utan körkort och fick problem med ekonomin. Det blir lättare att få jobb med bil. Jag kan jobba i hemtjänsten och åka till andra städer. Min dotter är 12

år, det blir lättare för henne också. Jag kan skjutsa henne till aktiviteter eller om hon ska hälsa på sina halvsyskon i Stockholm.

Illegala trafikskolor är inte bra. Man måste gå på en riktig trafikskola för att bli säker i trafiken. Speciellt vi som kommer från andra länder behöver gå på en riktig trafikskola för att komma in i hur trafiken fungerar här. Jag fick lära mig jättemycket på utbildningen. Säkerheten i trafiken är viktig.

9. Haifa, kvinna från Syrien

Jag är 47 år och kommer från Syrien. Vi var tvungna att åka därifrån trots att det inte var så mycket krig där vi bodde, det var ändå många problem där. De dödade många människor.

Jag var rektor på en skola. Min man var sångare och på fester brukade man sjunga politiska sånger och det var farligt. Det var vanligt att de kidnappade människors barn om de trodde att släktingar utomlands som kan betala lösen för barnet. De gjorde det med andra.

Vi åkte från Syrien 2015. Vi tog oss först till Turkiet och sedan med båt till Grekland. Det var jag, min man och våra tre barn. Båten var stor så det var inte farligt men i Grekland vet du inte vem som äger båten. När du inte känner någon undrar du om du ska komma fram.

Utbildningen i Förberedande Trafikutbildning var jättejättebra, jag saknar den. Det var mycket bra information. Nu jag övningskör jag med en man som har tagit handledarkursen och har tillstånd från Transportstyrelsen. Jag skulle aldrig köra illegalt. Kursen hjälpte mig så mycket och jag skulle aldrig vilja övningsköra med någon som inte hade tillstånd.

Jag hade körkort i Syrien men jag visste inte någonting om trafiken i Sverige. Som första steg borde alla gå den kursen men de flesta har ingen tillgång till ett första steg. Det är inte lättare för att man haft körkort eftersom det är stor skillnad mellan reglerna. Jag ville först lära mig dem. Nu vill jag göra teoriprovet och uppkörningen samma månad.

Jag jobbar som handledare på Arbetslivsresurs och hjälper andra att hitta jobb, skapa CV, utveckla språket. Jag uppmuntrar dem att ta körkort också. Alla arbetsgivare har krav på körkort så alla vill ha det. Om jag hade körkort skulle jag jobba i Motala också. Det kan jag inte ännu. Det är inte lätt att pendla. Jag kunde ansöka där och i Linköping också om jag hade körkort. När jag får det tänker jag pendla.

10. Kvinna från Syrien

Jag kommer från Syrien och är 42 år. Där studerade jag engelska och engelsk litteratur för att bli lärare. Sedan gifte jag mig och vi flyttade till Saudiarabien. Där jobbade jag som engelsklärare i sju år. Jag valde läroböcker, anställde lärare och utvärderade processen. Det var jag som höll i kommunikationen till föräldrar och rektor.

I Syrien blev det krig så det var svårt för oss att leva där. Efter kriget får syrier inte arbeta i Saudiarabien. Man får inte gå på universitet som syrier. Vi kunde inte heller flytta tillbaka till Syrien, så vi åkte vidare. Eftersom jag inte fick bo i Saudiarabien utan min man fick jag åka först. Jag kom hit med mina barn, de är 15 och 16 år, en flicka och en pojke. Vi fick anlita människosmugglare som tog oss till Turkiet och sedan till Grekland. Det var farligt att åka över Medelhavet i en liten båt med 10 personer i men vi klarade oss.

I Syrien hade jag körkort men jag fick inte köra i Saudiarabien. Kvinnor fick inte köra bil där under den tiden men nu kan de.

Här i Sverige jobbade jag först som volontär och hade praktik i en skola med engelska i årskurs fyra. Sedan studerade jag på Linköpings universitet för att få min lärarlegitimation. Jag läste pedagogiska kurser under ett år. Efter det fick jag ett tidsbegränsat jobb där AF betalade 80 % av lönen. Det var på en skola men trots att jag jobbade mycket fick jag inte tillsvidareanställning, vilket gjorde mig mycket besviken.

Djamal berättade för mig om kursen. Han hjälpte mig så mycket. Det var bra för mig att förstå teorin och alla regler på svenska. När en lärare förklarar för mig förstår jag bättre. Läraren på kursen, Daniel, förklarade jättebra. Regler som är svåra måste förklaras bra, som högerregeln. Du kan fråga läraren om vad som helst. Efter kursen körde jag med trafikskolan och tog körkort för drygt två år sedan. Jag var med i första kursen och det gick snabbt. Läraren hjälpte mig med att räkna ut hastigheter, det hjälpte mig.

Vi har bil och det är väldigt bra att ha bil när jag söker jobb. Jag vill jobba som något annat nu, inte vara lärare mer då jag fick så dålig erfarenhet från den där skolan. Det är tyvärr svårt att få jobb, Jag har sökt som lagerarbetare men inte fått något för jag inte hade truckkort. Truckkort funderar jag kanske på att ta. Men många jobb kräver körkort.

Jag kan inte leva utan körkort. Det är så mycket lättare med barnen, exempelvis att kunna köra dem till fotbollen. Jag är jätteglad att kursen fanns och skulle absolut rekommendera den till andra.

Sammanfattande slutsatser och rekommendationer

Det är inte svårt att komma till slutsatsen att Förberedande Trafikutbildning har varit ett mycket angeläget projekt. Utvärderingsresultaten visar att deltagarna varit närmast översvallande i sina svar på våra frågor. Detta gäller både i enkäten och i intervjuerna. Då ska man ändå se att projektet inte ens ger dem ett jobb, det leder dem bara till att *de själva* ska fortsätta på sin väg till ett körkort och sedan till ett jobb. Projektet förutsätter att deltagarna vill detta. Att genomgå utbildningen är bara första trappsteget på en resa. Varför är då detta så betydelsefullt för dem?

De flesta vi har intervjuat har haft ganska avancerade jobb innan de kom hit, de var lärare, elektriker, ekonomer, osv. Andra var på väg till universitetet eller studerade redan där. I vårt material finns det bland kvinnorna betydligt fler lärare än vad det finns hemmafruar. Man kan därmed inte generellt kalla gruppen för lågutbildad eller anta att de var så pass fattiga att de inte har haft råd med körkort och bil. Många av dem vittnar om att de hade väldigt bra liv i sitt hemland innan det blev krig och oroligheter. Det verkar mer som om de inte behövde körkort eller bil eftersom det mesta av det de behövde fanns på nära håll. Att ta en taxi var mycket billigt om man behövde åka en längre sträcka. Det fanns inte heller krav på körkort från deras arbetsgivare. Hos gifta par hade mannen ibland körkort och bil men inte kvinnan och detta verkar inte ha setts som ett stort problem. I Sverige är det norm att ha körkort men detta verkar inte ha varit likadant där deltagarna kommer ifrån.

Ska man dra en slutsats av allt de vi observerat under projektets gång är det att de människor som deltagit i Förberedande Trafikutbildning är oerhört angelägna om att få ett jobb. De vill återta sin förlorade status som aktiva yrkespersoner i sitt nya samhälle. De har läst många jobbannonser och är mycket medvetna om att det står att B-körkort är ett krav i nästan varje annons. Detta gör att de bara är kvalificerade att söka kanske en femtedel av alla jobb de skulle kunna söka. Möjligen ännu färre. Många av kvinnorna, oavsett yrkesbakgrund, jobbar nu inom vård och omsorg som vikarier och läser till undersköterska eller är redan klara. De visste att de inte kunde få jobb inom hemtjänsten utan körkort. De upplever inte alls att de är underkvalificerade, de bara saknar körkort.

Även för oss som utvärderat många arbetsmarknadsprojekt får man säga att Förberedande Trafikutbildning har varit en ögonöppnare. Vi vet att utrikesfödda, och då särskilt utomeuropeiskt födda, är en av Arbetsförmedlingens så kallade ”grupper med utsatt ställning på arbetsmarknaden”⁶ och att de är diskriminerade när de söker jobb⁷. Det rapporteras likaså ofta

6

https://arbetsformedlingen.se/download/18.4fb667a1169bfd2c0a69dd2/1556180536313/Perspektiv_p_a_arbetslosheten_i_olika_grupper_korr.pdf

7 <https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2018/r-2018-21-etniska-hierarkier-och-diskriminering-pa-arbetsmarknaden.pdf>

om att de som kom som flyktingar är arbetslösa i mycket högre grad än inrikes födda⁸. Orsaken till detta sägs bero på att flyktingar som grupp uppges ha låg utbildningsnivå generellt sett. Som vi sett är detta ett område som kan problematiseras. Vi har påträffat högutbildade i projektet men det finns lågutbildade också. Det finns dock många exempel på nyanlända flyktingar som har låg utbildning i hemlandet men ändå lyckats bra i Sverige. Ett exempel kan vi se i en artikel från ESF-projektet Etableringslyftet där Kahwar Ahmadi fått jobb som personlig assistent⁹. Hon har aldrig gått i skola men har en lämplighet för yrket.

När Kahwar Ahmadi flydde krigets Afghanistan hade hon inte gått en enda dag i skola, men efter bara två år i Sverige har hon fått jobb. Nyckeln var Etableringslyftet, ett samarbete mellan Arbetsförmedlingen och tre kommuner i Stockholmsområdet.

Kahwar Ahmadi

Kahwar Ahmadi citeras i artikeln (läs gärna fotnot 7):

– Och så ska jag ta körkort också. Jag har alltid drömt om att få köra bil. Så hjälper det när jag ska skjutsa mina söner till fotbollsträningen också, säger hon med ett skratt.

Att bli personlig assistent kan innebära att ens uppdragsgivare kan bo ute på landet eller i en liten by utan lämpliga bussar. Det är också ett jobb där det ingår nattpass och annan oregelbunden arbetstid. Framförallt är det ett jobb som är lätt att få om man är lämpad. Utslaget hänger inte på den formell kompetensen, utan på den informella. Här ser man tydligt att ett

⁸ <https://www.ekonomifakta.se/fakta/arbetsmarknad/integration/arbetsloshet-utrikes-fodda/>

⁹ <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/sa-hittar-du-jobbet/tips-inspiration-och-nyheter/artiklar/2020-11-09-fran-afghanistan-till-ett-jobb-i-sverige>

körkort kan göra hela skillnaden för en i övrigt lågutbildad person som en uppdragsgivare gärna vill anställa.

Vi har intervjuat deltagare med både formell och informell kompetens. Det var inte lätt för de högutbildade heller, att få jobb inom samma yrke (ta civilingenjören som exempel). Det var betydligt lättare för en lågutbildad person att få jobb som städare, bara man hade körkort. Man fick fast jobb samma dag man tog körkortet.

Varför går då inte alla och tar ett körkort direkt? De vet hur viktigt det är. Detta kan handla om pengar, men inte bara om dem. Vi har sett ett antal deltagare som aldrig skulle ha kommit på idén att våga sig på att gå till en trafikskola. De trodde inte att de skulle klara av att ta ett svenskt körkort. Därför behövde de en knuff i rätt riktning. Vi har hört sådant som att de som inte trott detta om sig själva sa "Anna inspirerade oss och gav oss bättre självförtroende så vi vågade gå vidare" eller att de med låg studievana fick en studieteknik: "Läraren var jättebra, lärde mig hur jag ska studera och använda min tid bra, att organisera läsandet."

Helt enkelt är det en allvarlig inlåsnings effekt att inte ha körkort och många har mycket svårt att ta sig ur detta läge på egen hand. De vet inte om att de kan ta körkortslån, de är misstänksamma emot att ta lån, de tror inte att de ska klara av vare sig teori eller körning, Dessa personer blir kända både på kommunernas AME-verksamheter, på försörjningsstöd och på AF. De går praktik efter praktik, har korta vikariat eller timanställning, men det leder sällan till några varaktiga jobb.

Sannolika långsiktiga effekter av Förberedande Trafikutbildning

Utvärderingen kan fastslå att Förberedande Trafikutbildning om det sprida kan leda till långsiktiga effekter på flera nivåer.

Förberedande Trafikutbildning kan leda till följande effekter på deltagarnivå:

- ✓ Genom ett gott pedagogiskt arbete stimulera deltagarna till att vilja ta körkort för att underlätta för denna att kunna välja jobb oavsett ort.
- ✓ Leda till att majoriteten av deltagarna tar körkort – förr eller senare.
- ✓ Ge bieffekter på individnivå så som bättre språk och självförtroende samt en medvetenhet om jämställdhet.
- ✓ Öka jämställdheten för kvinnor i arbetslivet genom att dessa får lika möjligheter att söka jobb.
- ✓ Öka jämställdheten genom att kvinnor upplever sig mer jämställda när de ser att det är fullt möjligt för dem att ta körkort och att prata om bilar och trafik lika bra som män.
- ✓ Öka deltagarnas möjligheter att kunna välja fler aktiviteter för sig själva och sina barn vilket gör att de kommer ut mer i samhället och bryter isolering.
- ✓ Göra skillnader i deltagares liv genom att de fått jobb på grund av att de hade körkort.

Förberedande Trafikutbildning kan leda till följande effekter på lokal/regional nivå:

- ✓ Fungera som en arbetsmarknadsinsats på lång sikt genom att göra deltagarna mer anställningsbara när de gått vidare och tagit sitt körkort. Detta påverkar sysselsättningsgraden lokalt och regionalt.
- ✓ Förse arbetsgivare med fler möjligheter att hitta kompetent personal.
- ✓ Öka integrationen i samhället genom att deltagare som tagit körkort får större valfrihet och möjlighet att delta i samhället på lika villkor som andra.
- ✓ Öka samarbetet mellan kommuner under tiden projektet varar och under implementeringsfasen.
- ✓ Minska utbudet av illegala trafikskolor på grund av ökad medvetenhet hos deltagarna.
- ✓ Ge flera positiva effekter gällande trafiksäkerheten (nollvisionen mm.).

Vi ser att Förberedande Trafikutbildning har en stor potential att leda till långsiktiga effekter på samhällsnivå i det fall det sprids och implementeras i fler kommuner och/eller av andra aktörer. Projektledaren och andra bör kartlägga vilka aktörer som har möjlighet att driva ett sådant arbete vidare. Kan det exempelvis vara de privata aktörer dit AF nu hänvisar arbetssökande till, eller i ett samarbete mellan flera olika aktörer så som AF, kommuner, STR, regioner, länsstyrelser med flera?

För bästa möjliga spridning bör det finnas en del saker på plats. Det kan vara ett spridningsmaterial i form av en broschyr, en hemsida med goda råd och exempel – samt möjlighet till dialog och att samla nätverk över landet. Ett lite roligare och mer lättigenkänt namn på projektet och en trevlig logga kan också vara bra.

Våra rekommendationer är att kunskapen om Förberedande Trafikutbildning sprids och når ut till landets alla kommuner. Den ska nå till AF och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) som kan sprida den vidare genom sina kanaler. SKR är intresserade av innovationer som kan spridas till deras medlemmar och detta borde absolut vara något de kan plocka upp. Man bör sprida till länsstyrelserna så att de kan finansiera uppstartsprojekt som ska leda till implementering. Inte minst bör resultaten spridas inom STR vilka också har en god nytta genom att den illegala konkurrensen försvinner och trafiksäkerheten höjs.

Genom projektledarens internationella kontakter och nätverk inom länder i EU har projektet redan rönt intresse i andra länder. Detta bör man givetvis följa upp och skapa lärande och erfarenhetsutbyte med liknande satsningar, både i EU och utanför.

Slutord från utvärderaren

Vi tackar för möjligheten att få utvärdera detta utmärkta och "jättebra" projekt som har lärt oss mycket. Det har varit en rolig och inspirerande utvärdering att göra och vi hoppas att styrgruppen, projektledaren, projektägaren och finansören är nöjda med våra resultat såväl som med sina egna.

Undervisningsplan inom Förberedande Trafikutbildning

Nedanstående undervisningsplan har använts inom projektet Förberedande Trafikutbildning. Syftet med planen är att den ska fördjupa deltagarna i grundläggande trafikteorikunskaper och i avsnitt där elever brukar ha svårigheter att ta till sig kunskaper med enbart eget arbete. En viss flexibilitet på upplägget, beroende på deltagarnas utveckling, bör iakttas och utövas vid behov.

Undervisningen i projektet har byggts på delar av Lättlästa körkortsboken med arbetsbok, webb-baserat studiematerial. Trafikskolaonline och vägmärkeshäften. Den har mestadels bestått av lärarledd undervisning, där grupparbeten, praktiska övningar och diskussioner har utgjort en betydande del av lektionen. Därutöver sker enskilt arbete med böcker och webb-material, samt visas filmer. Deltagarna får hemuppgifter att arbeta med mellan teoripassen.

Preliminärt teoriupplägg.

Lekt 1 Presentation, lärare, deltagare, körkortstillstånd? Material (Lättlästa kkb+vägmärkeshäften, webb-material)

Lekt 2 Nollvisionen, Varför sker olyckor? Trafiksäkerhet, vad är det? Varför ser Sverige det som så viktigt?

Lekt 3 Oskyddade trafikanter, Inledande regler, grundregel

Lekt 4 Rangordningen, trafikregler, vägmärken

Lekt 5 Regler, trafikljus, ev ut och titta i trafiken

Lekt 6 Stanna och parkera

Lekt 7 Mindre samhälle

Lekt 8 Bilen, praktisk övning

Lekt 9 Säkerhetskontroll, praktisk övning

Lekt 10 Vikter, släpregler

Lekt 11 Landsvägar

Lekt 12 Stoppsträckan, praktisk övning

Lekt 13 Mörker, Halka

Lekt 14 Svenska provsystemet. Vad krävs för att lyckas med sitt körkort, Vad kostar det, Handledare, CSN-lån

Lekt 15 Fortsättning Svenska provsystemet, Hur ska DU som deltagare gå vidare, enskilt samtal, Utvärdering, AVSLUT

Körningen har deltagarna bokat in sig på när de haft ett godkänt körkortstillstånd. Då har de fått möjlighet att provköra 2 x 40 minuter och de har fått möjlighet att välja Automat eller Manuell. En del har testat båda och därefter bestämt sig vilken de ska fortsätta med, vilket många verkat uppskatta, då de kanske haft en bild innan av hur det skulle vara att köra tex Manuell och sedan provat Automat och då sett en snabbare, billigare lösning till körkort.

För kontakt med Förberedande Trafikutbildning

Djamal Hamaili

Integrationsamordnare

Valdemarsvik

0123-191 79

djamal.hamaili@valdemarsvik.se

För frågor om utvärderingen

Helen Uliczka Hallin

Senior konsult/PhD

Apel AB/DelaVision

0705-352139

helen.uliczka@apel-fou.se